RAID NONGTLUH
BAD
KI SAN LYNGDOH SAN KUM
ALOO, MANIH, MATONG, MALAI & KHOMPEIT

HA KA NAM
KA BUROM
JONG KA KUR
LALOO BAD
KI KHUN KI
KSIEW PATENG
PAKIT JONG
KA **ÏAWSHIBDI**

KA RAID NONGTLUH
Bad
KI SAN LYNGDOH SAN KUM

(Laloo, Manih, Matong, Malai, Khemdeit)

Da

U Donbok T. Laloo

Published by Donbok T. Laloo
Lummawbah Upper Shillong
Shillong—793005

1995.

Printed at Scorpio Printers
Mawkhar Shillong—793001

SNGEWNGUH

Ha ka janmiet 7 tarik u Ïaïong 1985, nga mih na Shillong ryngkat bad ki nongbeh Ïew (Ki nongkhaï ba leit die leit thied khamtam sha ki Ïew Nongkyndong) ban leit sha Umden Raid Nongthuh. Ka Jeep ka khapngiah smam haduh ba la tyrsaiñ ki kjat, bym don jaka buh kjat ban khih ban ksar, hynrei nga kmen ba ki nongbeh Ïew ki bym ju shah ïa kiwei pat ban ïa leit lang bad ka kali jong ki, namar ki la ïa biang briew lypa, ki paiñ jaka ïa nga. Lymkumta ngam don lad satia ban leit ba dang shitom kali,

Ha lynti ki biria sammut ba bun jait ba ki kong beh Ïew ki ïa pur ïa lir iwei hadien iwei pat, ki pynrkhie ïapler ïa ngi baroh shikali. Ka jingnang biria jong ki, ka pynsholbiej ïa nga bad ngam sngew nongwei shuh wat la ngam pat ju ithuh ithaw ïa ki, lait tang ïa uwei u rangbah bad ka tnga jong u. Ngi poi ha Ïew Nongpoh ynda la dum bha ngaiñ bad ngi hiar bam ja miet ha kawei ka dukan kaba don harud surok ban leit sha Marngar. Marsyn dep bamja, ngi kiew biang ha ka Jeep ban leit sha Umden bad namar ba sniew ka kali, ngi poi ha Ïew Umden kumba 10 baje mynmiet.

Kumba ju long ka rukom, lajan baroh ki nongbeh Ïew kiba na Shillong ki ju lah miet ha ki basa Ïew. Ki kynthei para kynthei, ma nga bad arngut ki rangbah ngi la thiah long ha kawei pat ka basa kaba markhap bad ka basa ba [illegible] ki

kynthei. Hangne ruh ka bria kynmaw ïing kaba phin ym lah klem ïkhie pashah shar. Hamar ba dang ïa rkhie sngewbha shar shi shar, kyndit kynsan la ther u slap, bad namar ba ki basa iew kim put don jingker lah tang ka inum, ngim bunse ban khie noh na ba thiah bad shu ïa shong, khnang ban lait na ka jingpharait jong u slap. Kumne *ngi shong thiah siar haduh ban da shai.*

U Syiar u la kynih bad ki sim ki doh ba sngew thiang ka Ri Bhoi ki la ïa sdang ïa rwai sngewtynnad. Ha kane ka por u slap u la rang, ka lyer step ba pyngngad ka beh hir hir bad ka jingdum byrngut byrnget suki ka phet noh ba ka jingshai jong ka step ka la sdang hiar pyrthei.

Tang mar ïa shai ka bneng, ki khynnah die sha ki wan die ïa ka sha step ha ki basa ba ngi sah miet. Baroh ngi ïa dih sha lang khrut bad hadien ba la dep dih sha, nga ai khublei kitbok ïa ki ban bha ka die ka thied Ha lade nga da sngew bynnud ban kh'ad na kum kane ka kynhun ba dep jingkmen, hynrei yn leh kumno, namar ki la kyrkieh ban phriang ïa ki mar ha la ki jong ki jong ki basa bad nga ruh namar nga hap leit wad ïa ka ïing jong u Bah Dolin Malai, khnang ba ngan ïoh pyndep la ka kam.

Da ka jingïarap jong u Bah Dolin Malai, nga sa ïoh ban ïa kynduh ïa u Bah Baris Laloo, ïa i Ma Drin Sing Laloo, iba lang Pator jong ka Raid Nongtluh bad lyngba ka jingïarap jong ki khamtam ba dei ka sngi ïew Umden, nga la ïoh lad

ban ïa shong dorbar bad ki kur Laloo.

Dei ha katei ka dorbar ba I Mu Drin Pator Laloo i la sei bad pyni ha nga ïa ka waitlam kaba u Syiem Bormanik, u Syiem ba khatduh eh jong ka Hima Shyllong u la ai sngewbha ha u Jon (Zon) Pator Laloo na ka bynta ka kam shlur jong u kum u 'kh'await nongialam jong ki San Lyngdoh San Kum ban ïaleh ihma pyrshuh ïa ki Phareng (Ka jaka ba ki ïaleh bad ki phareng dei ha ki khlaw hapdeng Jirang bad Nongkhlaw, ki pynlong jaka pdeng ia ka jingkieng Ingding bad wah Khri), ïa ka nap ka bili (vap kamut pynlang bad Bili ka mut teh lane khum) lane liat-kari ïa kaba la ai lang bad ka waitlam, kim shym lah ban pyni, ki ong ba ka la jah.

Hadien ka dorbar, nga la ïoh lad ban ïa syllok katto katne kiei kiei kiba ia dei bad ka Raid Nongtluh, khamtam kumno ka kur Laloo ka poi ha ka Raid Nongtluh. Kitei ki jingtip ki ktik bad pynskuiñ ïa nga ban sah kham bun sngi, khnang ba ngan lah ban lum jingtip ba kham bniah, hynrei namar ba nga dang trei kam surkar, ngam banse ban wan phai noh sha Shillong. Kumta ka kam ka sah tang haduh u snem 1992.

Ha ka 21/3/92, nga la leit biang sha Umden da ka jingthmu ban lum ïa ki kur Laloo bad ban buh noh ha ka jingthoh ïa ki khanatang jong ka kur Laloo, khnang ba ki kur Laloo kiba shong ba sah ha kiwei-pat ki shnong ki Raid kin tip, hynrei ynda nga la swai bha, nga sngewthuh ba nga dei

ruh ban thoh khyndiat khynsoit ïa ki khanatang jong kiwei de ki kur, kiba la ïa don kti bad ki kur Laloo ha kaba pynïeng bad khyllie pynim biang ïa ka Raid Nongtluh. hadien ba ka la shah pynjot thiaw ha ka thma. Kumta ngam banse ban leit biang ban ïa kynduh ïa ki Tymmen ki San sha Umden. sha Nongbah Khyndew Mawdaloi bad kiwei ki jaka ha 6/4/92, 25/5/92, 27, 28/9/92, 27/3/93 bad nga pyndep ïa ka jinglum jingtip ha ka taïew bakhatduh jong u Naitur 1994 da kaba ngu ïa kynduh kyrpang ïa u Bah Dolin Malai

Ha ka jingleit ban lum jingtip, khambun sien hi nga dei ban ïaid kjat, hynrei ka jingïaid ba nga da thait da shisha, ka long haba nga ïaid na Umden shaduh Umkra. Raid Nongtham, da kaba ïaid lyngba ka shnong Sohkhar, Umkon, Mawlong, Umdohkha, klan ïa ka Umsiang, poi shnong Pamdiengngan bad nga sa poi Umkra, bad ha kdjuh hi ka sngi nga hap wan phai sha Umden. Ka shim por haduh khatwei kynta. kata ba shu ïaid khlem sangeh, pynban nga hun ka mynsiem, namar ki kam ki ïaid beit ïaid ryntih.

Ha ka 22/2/94. nga la pule ïa ka manuscript ha khmat ka dorbar ki Longsan Mansan jong ka Raid Nongtluh ha kaba u Syiem Raid u la ïa don ryngkat. Ka dorbar ka la long ha Umden bad da kawei ka jingmut ka dorbar ka la mynjur ba ngan pynmih bad shon ïa kane ka kot. Namar kata, ka jing sngew nguh ba kyrpang jong nga ka leit sha ka dorbar Raid Nongtluh kaba kynthup ïa kine ki rangbah harum :-

U Ner Sing Syiem, u Syiem Rangbah ka ka Raid Nongtluh.

U Trin Syiem, Syiem khynnah ka Raid Nongtluh.

U Drin Sing Laloo, Pator Laloo Raid Nongtluh.

U Tel Laloo, Sangot Laloo Raid Nongtluh.

U Smal Manih, Daloi Manih Raid Nongtluh.

U Mosmen Manih, Tymmen shnong Manih Raid Nongtluh.

U Bron Matong, Pator Matong Raid Nongtluh.

U Swet Matong, Lyngskor Matong Raid Nyngtluh.

U Lajro Sing Khomdeit, Maji Khomdeit Raid Nongtluh.

U Sosing Khomdeit, Pator Khomdeit Raid Nongtluh.

U Rani Malai, Daloi Malai Raid Nongtluh.

U Porlis Malai, Sangot Malai Raid Nongtluh

U Jelin Syngkli, Pator Syngkli Raid Nongtluh.

U Wonderson Shylla, Sangot Shylla Raid Nongtluh.

U Laurence Majong, Daloi Majong Raid Nongtluh.

U Phedrin Dkhar, Karkun Dkhar Raid Nongtluh.

U Plawell Rynshon, Borkongor Rynshon Raid Nongtluh.

U Sori Sohtun, Sangot Sohtun Raid Nongtluh

U Khing Saphai, Sangot Saphai Raid Nongtluh.

U Manjil Tado, Sangot Tado Raid Nongtluh.

U Kien Trang, Sangot Trang Raid Nongtluh

La jan baroh na kitei ki Longsan ka Raid ki la ia shim bynta kyrpang ha kaba ai jingtip ia nga, hynrei nalor jong ki, nga sngew di i ruh ban sngewnguh kyrpang sa ia ka Bei Thei Laloo (Diwon), kaba la bsa ia nga la kat i mei trai jong nga man la ka sien ba nga leit sha Umdem Kum juh ruh ia u Bah Chon Malai (Umkon) uba long u Diri jong u Jha, u Bah Moris Matong, uba long u Secretary kur Matong, U Bah Tesly Khomdeit, uba long u Secretary kur Khomdeit, u Bah Byrmang Khomdeit u bah Sahin Mawlat, u Bah Boris Laloo, u Bah Was Laloo uba khlem ka jinaiarap lum lem jong u, khlem pep kane ka kot kan jin da shim por slem shwa ban paw pyrthei.

Ka sngew nguh jong nga kan jin da long shiliang khmat, lada nga leh klet ban kitbok kit rwiang kyrpang ia u Bah Dolin Malai numar dei ma u uba la ktik nyngkong eh ia nga ban leit sha Umdem, Kumjuh ruh ia u Bah Hari Mawlong (pa nambir Raid Nonglyngdoh) u bym ju pep ban ia synran ia nga kat shuba nga leit ngam sha ki

Riad bapher jong ka Ri Bhoi. Ïa u Bah Ther Marbaniang, u Irai jong ka Scorpio printers Mawkhar Shillong bad ïa ki nongtrei jong u kiba la leh shitom ban pyndep ïa kane ka kot ha ka por kaba ïang. Kumjuh ïa u Bah Raphel Warjri uba la design ïa ka Cover jong kane ka kot.

Khaduh, ym khatwai, nga sngewnguh kyrpang eh ïa u U *Paiem Laborious Manik Syiem, Syiem ka Hima Mylliem bad ïa u Bah Nisan Wahlang Secretay ka Dorbar U Syiem ka Hima Mylliem, kiba la ïa kyrshan ïa nga ha ka rukom ba kyrpang eh. Nga sngewnguh ïa phi ki nongpule bad nga ndang sngewbha ïa kino kino ki jingai lyngmut ban nang kham pynbha ïa kane ka kot.*

Khub'ei shibun.

Uba kit bok ïa phi

Lummawbah,
Upper Shillong
5 tarik u Nohprah 1994.

U Nongthoh.

IA PUR IA LIR

U Bah Donbok T. Laloo da ka jingpynlum jong u ia ki jingtip kiba iadei shaphang ka Raid Nongtluh bad ki San Lyngdoh San Kum na ki jaid kur Laloo, Manih, Matong, Malai bad Khomdeit, u la pyndep sa kawei ka deiti ban ai ksai bad btin lynti ia ki longdien mandien, khamtam eh ia ki longbteng jong U Buaid Sangot Laloo, U Jyrlu Daloi Manih, U Sawai Pator Matong, U Dorjang Daloi Malai bad U Larbuh Maji Khomdeit. Kumjuh ruh ia ki longbteng jong U Buda Syiem Kuba.

Haba nga pule ia kane ka kot "**Ka Raid Nongtluh bad Ki San Lyngdoh San Kum,**" nga shu kum kynmaw ia ki ar tylli ki jingrwai ba la ju pyntem lyngba ka All India Radio, kiba da kaba sngew burom ia ki Myllung kiba ngam tip kyrteng ia ki, ba ki la ktik jingmut ia nga ban sot ia kine ki kyntien jong kita ki jingrwai— "*Balei sha balei sha, ki saw ki dieng ha khlaw ; Balei sha balei* sha, *ka ud ka Langbyrkaw* " Bad sa kawei pat kiba ki kyntien sot jong ka jingrwai ki long— "*Ha syingtew jong u Bnai ka rieh tngen ka Dkhoh, U Tiew Lapongnai la ki khmat u pynnoh ; Ki khynnah ki kmen ki shad ha phyllaw, Ka khmat u Tymmen ka da wad ia ka daw.*" U Trai Nongthaw Nongbuh U la pynbiang nadong shadong ha kane ka sla pyrthei na ka bynta ban ia biang lang baroh ki jingthaw

jong U. Kumjuh ruh u Mynbarim u burom ia kata ka jingpynbiang, hynrei dei ka jing bym nang burom ia ka ain jong ka mariang kein kaba la pynlong ia ka Langbyrkaw ban ud ia ka jingsaw ki dieng ha khlaw, kaba phalang ruh kumjuh pat ia ka jingsator ha ka liang ka tip Hok ka burom Riti kaba la nang thap troin thap troin na kawei ka juk sha kawei pat. Ha kane ka liang la dei ban don ka jingpeitngor ban nym ailad ia ki Klong Injal ba kin biah phongrai, lym kumta ka tynneng khyllah kan shong kulai bad kodom kyrluh ha ban da lkyo hi pum kita ki Hok, ki Riti tynrai ba la buh u Ni u Kong.

U Bah Donbok T laloo u la dep ai ksai kumno ki laloo, Manih, Matong, Malai bad Khomdeit ki dei ki tynrai Longsan Mansan jong ka Raid Nongtluh. Lehse, lada ka lad ka lynti kan plie lem na ka bynta ka jong u, nga ngeit un sngew skuin biang ban leit wad jingtip na ki Tymmen ki San shaphang ka tynrai longsan mansan jong ki Laloo kiba bat ia ka iktiar Sangot ha Raid Mawthoh bad jong ki Khomdeit kiba bat ia ka iktiar Pator ha Raid Mathan.

Ka Raid Nongtluh ka dei kawei na ki Raid kaba hap hapoh ka Hima Mylliem Ha kane ka Hima, ia ka sa n dorbar la pynshong nongrim ha ki lai kyrwoh ban pyniaid ia ka synshar khadar. Kata ka mut Shnong, Raid, bad Hima. Ki Shnong ki pynlong ia ka Raid. bad ki Raid ki pynlong ia ka Hima. Ia ka Raid Nongtluh hapoh ka Hima Mylliem la ju tip kum kawei na ki "SawRaid Phra Shnong". Kiei kita ki

saw tylli ki Raid bad kiei kita ki phra tylli ki shnong ka por kan sa pynbatai lem lyngba ki khulom ksiar jong u lane kiba la kot ia ka rynieng iyi iot kiba ia ryngkat bad ka deiti jong u Bah Donbok T. Laloo, u nongpynlum ia ki khana parom ban pynsah kynmaw ia ki longdien mandien ba kin tip ba pleng don ho la ka jong ka tynrai, ym dei ban shu rieh tngen tang ha ka sngew khynnah ka sah khyllung, naba uta uba kham iar ka jingtip ia ka jong kiwei pat, u'n poi kynmaw ialade ba u dei tang u tynneng khyllah. Ka tynneng khyllah ka dei tang ka jingkmen toh-hoh ia ka jingpynkoh jong kiwei pat kiba kwah ban pyn-nguid tang la ka jong.

Haba nga kum kynmaw ia kito ki khyllipmat mynba nga ia kum ia kynduh nyngkong nyngshap ia u Bah Donbok T Laloo myn khathynniew snem mynshuwa hapoh ka karkhana shonkot "North East Industrial Co-op Printing Press" ba u la wan ban phah shon ia kawei ka kot lyngkdop kaba iadei shaphang ka Thymmei ki Diengdoh bad ki Laloo, nga la kum ioh ia bnop shaphang ki dieng pynkiaog kiba u la ia kynduh ha ka jingiadei bad "Ka Rongbiria U Hynniewtrep", pynban kum ka jingksam jong ka Umpohliew kam shym la don jingwit ei-ei ruh ia u Bah Donbok T Laloo ban iai tuid hin ha la ka jong ka lynti. Sngew donbok ba ym shym la kha ia u sha Ri Sepngi, ka Ri kaba ju pynshlur ban kyntiew ia ki sap bapher bapher. Naduh nangta ter-ter u Bah Donbok T. Laloo, wat la teng-teng um sngew lah kyrda shuh ia ka bor

jong ka jing-lynsher ka mariang, pynban u jaineh skhem kum u Diengblei uba shuwa ba un sei kliar shajrong u da ngam jylliew shuwa naduh tynrai.

Ngam sngew ar-tatien ba ka shalyntem kaba u Bah Donbok T Laloo ula khyllie ban niat attet ia ka sha kliar lum kan pynskhuin ia kiwei pat ba kin iai bud dien ban kyrshan lem ba kata ka Shalyntem kan nym tuid arsut sha riat.

Mawpun,
Pynthorumkhrah,
Shillong
13th Lber, 1995.

B Nishan Wahlang,
Secretary,
Dorbar U Syiem
Hima Mylliem.
Mawkhar, Shillong.

Ka Waitlam u Zon (Jon)
Pator Laloo
Ba la ai Burom
da u Bormanik Syiem

Jingkdew

Ha ka jingwad jong nga

Ki Raid ka Hima 12 Lyngdoh kum ka Raid Ri-neh kaba ki khot mynta ka Raid Nongpoh, ka Raid Nongkhrah, bad ka Raid Nonglyngdoh, ki ïathuh ïa ka khanatang, ba ki la phetwir noh na ka hima Sutnga na ka daw ba u Syiem ka hima Sutnga jong kata ka por ba ki phetwir, dei u Syiem runar uba dih da ka umbuiñ ki thei 'lungkhun bad haba u thiah pat u ju syngkhien khlieb bad syndahjat da ki khyllung khnang ban pynsyaid ïa u.

Kat kum ka khanatang jong ki nongseng bad ki longsan mansan jong kitei ki Raid, ka paw shai kdar ba ki la dei ban ïa kynduh shibun bah ki jingeh ha ka jingïaphetwir jong ki, shuwa ba kin ioh ban seng ia la ki jong ki Ri ki Raid ba kiba ki shong ki sah mynta. Kawei na kita ki jingeh kaba baroh baroh ki ïathuh khlem don jingïapher, dei kaba pynkhet ne klan ïa ka wah Umkhen bad dei lyngba ka jingïarap jong ka Syiem Klengmikar ba ki sa lah ban klan sha shiliang jong ka. Kiba kwah tip kham bniah ïa katei ka khanatang, ki lah ban pule ïa ka kot kaba kyrteng ka Sajer (Raid Nonglyngdoh), ka Ri-Heh bad u Pantah.

Kaba phylla ban tip ba ka kur Laloo ruh lem bad kiwei pat ki kur, ki la hap ban klan ïa ka wah Umkhen, khnang ban lait na ki

kam rurar jong u Syiem Sutnga. Ïa ki nongseng jong ka Raid Nonglyngdoh, ka Syiem, Khyrmi ar (don kiba kynnoh Klengmikar, don don pat kiba kynnoh Klingmikar), ka kylla diengnah ban pun jingkieng, khnang ba kin lah ban poi suk sha shiliang wah. Ïa ki nongseng jong ka Raid Ri-Hadem bad ki jong u Dakheji Dakhajong kiba long ki Lyngdoh jong ka Raid Nongkhrah pat, ka syiem Klengmikar ka pun jingkieng da la u jong u thylliej bad kumta ki la iaid suk bad lait sha shiliang wah, hynrei kumno ka Kur Laloo bad kiwei ki kur ka lah ban klan ia ka wah Umkhen ? Bad kumno ka kur Laloo ka kylla long ka nongseng jong ka Nongbah ba ar jong ka Raid Nongtluh ha khyndew Mawdaloi ? Ka khanatang ba la ioh lum ka iathuh kumne : -

Na Hima Sutnga sha Raid Nongtham

Na ka daw ki kam runar bad jingleh beiñ jong u Syiem Sutnga ïa la ki jong ki khun ki hajar, bun na ki Kñi rangbah jong ki kur bapher bapher kim kwah shuh ban dang sah hapoh la ka jong ka Hima. Kumta ki rai ban phet noh jar jar da kaba ialam lang ïa la ki jong ki para pyrsa kat kiba mon sngewbha ban bud ïa ki. Ha kata ka jingïaphet wir, ki la dei ban ïaid bad sngi

bad miet; ïoh ba ki briew u *Syiem* kïn lap dien bad pynïap ïa ki. Hapdeng jong kita ki kur ba ia phetwir don laug uwei u Kñi kur Laloo uba ki sın u Buaid Laloo, Une u long u Kñi rangbah uba ka kur Laloo bad kiwei pat ki kur kı shaniah namar u long u rangbah uba ïohi jngai, uba don ka sap Blei bad uba kıoi ban iarap para brıew.

Ka jingïaid lynti kaba jynjar sat, namar dang rben ka khlaw bad dang bun ki mrad kı mreng runar ba laıphew jait, hvnrei hapoh ka jıngıalam ba stad jong u Buaid Laloo, ki la lah ban ïaid lyngba ka Wah Kulong bad poı tıap haduh ka wah Umkhen Hangta la dum ka buit ka stad namar ka jingïar, jingheh bad ka jıngjyllıew jong kata ka wah.

"Kumno ngin pynkhet ïa ka Mynkhen?" mih ka jingkyllı na kı paid. Bun na kı kiba bah khunrlt, bun sa ki khynnah kynthei bad shynrang, ki para pyrsa ba la ïa thait lypa. Ban da ka bor briew te yn ym don ba lah ban klan ïa ka. U Buaid Laloo u sngap jar shiphang. Nangta u lum ïa la ki para pyrsa Laloo baroh bad u sdang ban duwai ban phirat, ban nguh ban dem, ban khot, ban ud ban nam, ha ka Blei ka Synshar, ka Syiem Wabuh Watho, ba lada Ka hun Ka mon ba kın ïoh ıa ka jong ka Ri ka Raid kan pyllait ia ki paidbah baroh na ka jingma kaba ap ïa ki bad Kan plie lad ïa ki khnang ba kin lah ban klan sha shilliang jong ka

wah. Ka nguh Blei duwai Blei lem bad ka iasaid ïa thew ha u Ñibah Ñisan jong ka kur ka jait kam shym sepei.

Katba u paidbah u dang ïa ap aïu u Buaid Laloo un bthah ïa ki, la wan mih uwei u Thlen (Bseiñ) uba radbah ka jingheh jingjrong Uta u Thlen u jngi ïa kata ka wah bad ynda ka khlieh jong u ka la poi sba shiliang jong ka wah, u dem pen-ly-pen bad pun jingkieng ïa ki. Hangta u Buaid Laloo u sa bthah ïa ki ban ïaid nalor ka met jong uta u Thlen bad baroh ki la ïa lait suk sha shilliang jong ka wah Umkhen.

Ynda la ia poi lut baroh sha shilliang wah, u Buaid Laloo u pynlong ka jingkñia jingkhriam ban sngewnguh ïa u Blei Trai Kynrad bad u da suit da shor bad ai bam ai dih ïa u Ñibah Ñisan, ki syrngi syrwet, ba ki la ïa kit ïa bah ia la ka kur ka jait bad ba la lait suk ki paidbah sha shiliang wah. Naduh katei ka por ki Laloo kiba don hapoh ka Raid Nongtluh ki sa ai niam ha u Thlen, namar ba u Ñibah Ñisan, lane u Kñi rangbah u la wan ban pyllait im ia ki ha ka dur jong u Thlen. Dei ruh naduh katei ka por ba ki Laloo jong ka Raid Nongtluh ki kheiñ sang ban pynïap ïa u Thlen bad lada jia ba ki lap ba la don ba pynïap ïa u, kim ju bit ban ieh kumto, ki dei ban da tap sla khyndiat khynsoit halor ka met jong u, kum ka burom ban kynmaw ïa ka jingpynlait im ïa ki ha ka dur jong u Thlen.

Ym pat lah ban ïoh jingtip thikna ïa kiwei pat ki kur ki jait kiba la ïa phetwir lang bad ka kur Laloo bad ngim pat lah ruh ban ong shano ki kmih ynda la klan ïa ka wah Umkhen. Kaba ngi tip ka long ba u Buaid Laloo bad la ka kur Laloo ki leit poi sha ka iaka kaba ngi khot mynta ka Raid Nongtham. kaba hap mynta hapoh ka Hima Khyrim. Ha kane ka jaka ki Laloo ki shong suk shong saiñ katto katne snem, hynrei kim ioh satia ïa ka nam Longsan mansan, namar la don lypa da kiwei pat ki kur kiba synshar ïa ka.

Ha kawei ka sngi, u Buaid Laloo u luh u khan bad u kylli pyrthew na ka Blei ka Synshar, ka Syiem Wabuh W tho la ka dang dei ne em ïa u ban dang leit wad jaka shawei pat bad ban ioh la ka jong ka Ri Raid, ka bok Longsan mansan. Ka luh ka khan ka pyni shai kdar ba u dang dei ban leit wad. Kumta u lum u lang la ki para pyrsa bad u pynsngew pynsngap ba ki ba u kwah ban dang leit wad ïa ka Ri ka Raid, ka nam Longsan mansan, hynrei um pynhor ïa ki ban leit bud ïa u, namar ki shong suk shong saiñ ha ka Raid Nongtham.

Katto katne na ki para pyrsa jong u Buaid Laloo, ki beit ban bud ïa u kat shaba un ïalam ïa ki. Kiwei pat ki suk ki hun ban dang sah shwa ha Raid Nongtham, Kumta u Buaid Laloo bad ki para pyrsa kiba mon sngewbha ban bud ïa u, ki mih noh na Raid Nongtham ban leit

wad jaka shawei pat, bad u ieh noh ïa kiwei pat ban dangsah ha Raid Nongtham, hynrei kine ruh hadien ki phet noh bad leit poi sha Raid Nongtung. Na Raid Nongtung pat, ar ngut shi – para ki phai biang sha Raid Nongtham, katba kiwei pat ki sah hi ha Raid Nongtung. Kiba poi sha Raid Nongtham ki noh jaka puta bad ka nam Longsan, ka nam Man kiba sah ha ka Raid Nongtham ki dang don haduh kine ki sngi bad ki long ki trai ba katei ka jaka.

U Trait Syiem Chenter

Ha kane ka sien ba u Buaid Laloo bad katto katne ki para pyrsa ki mih na Nongtham, uwei u briew uba kyrteng u Klong Ingjal u la bud lang ïa u Buaid Laloo Ha ka jingiaid lynti jong ki ban wad jaka puta, ki la leit poi sha ka Nongbah Nongtluh kaba don ha Umlaram Umshachngar, ka jaka kaba don hajan kawei ka nongrit kaba ki khot mynta ka shnong Jermanai, Raid Nongtluh. Shwa ban rung ha Nongbah, u Buaid Laloo u phah ktien sha u Trait Syiem Chenter ba u kwah ban ïa kynduh ïa u.

Ha kane ka por, ki Nongtluh ki dang shong dang lang baroh hapoh ka Nongbah, namar ki sheptieng ia ki mrad khlaw bad ki nongshun kiba lah ban hiar thma kynsan ia ki ha kano kano ka por. Ki jait kur kiba la don lypa ha shwa ban poi u Buaid Laloo

ki long ki jait Syjem Chenter, ki Ma—ngu, ki Ma ksıar, kı Mawluh, kı Mawbai, ki Syrliang, ki Mathaıang, ki Mawphniang, ki Kamar, kı Makdoh, ki Kling, kı Taltong bad Makriah. Kitei ki kur kım pat tıp satia ïa ka nıam ka rukom. Ka Nongbah jong ki dei kaba shu ker malu mala bad kim pat don ka Kut ka Khyrdop, ka Kharaı ka Palit, ki Mawniam Mawdur, kı MawbynnaMawshyieng.

U Syiem uba synshaı ia ka Nongtluh ha ka por ba leıt poı u Buaıd Lalоo ha Nongtluh dei u Traıt Syıem Chenter. Une u Syiem u long uba khlaıñ katta katta. U 'ñıuh khlıeh jong u, u iong rben bha bad u jrong haduh san oıeng ryntıeh thma (ryntıeh ba san mat). Nalor kata, u don ruh ka sap ba kyrpang ba ki nongshun kim lah satıa ban pynmynsaw ne pynïap ïa u. U long u Syıem uba bha bad uba ieıt hok ïa la ki jong ki khun ki hajar. U long u khlawaıt uba khlaıñ tam ha kı sngi kı rta jong u. Da ka jingıarap u shñıuh khlıeh jong u, u lah ban rynsıed shısien rynsied lane shısıen seı bor haduh kumba khyndai spah pruh.

Ha kawei ka sien katba ma u bad la u paralok kı dang ïa treı ha lyngkha kba kaba don ha klıar lum hajan ka wah Umta, la mih ka jingiakop ieit paralok ban ïa dih mar shi jhoh (mar shi tyndong sıej ba ju dih um ne dih ïad-um ki Khasi ha Bhoı) ïa u neı bym pat tylliat, tang ba dei ban dih kumba dıh ïa ka um. Ha kata ka jingïakop, la dih shwa u Trait Syiem bad u dih lut

phoiñ baroh shijhoh khlem don kano kano ka jingwit. kumta sdang dih sa uta u paralok jong u, hynrei kyndit kynsan, sah jngan u nei ha u pdot jong u bad u kyrthat duh mynsiem kum ban ïap.

Haba u Trait Syiem u iohi ba u paralok jong u un sa ïap shisha, u shim ïa ka jhoh ban leit tong um khnang ban ïoh pyndih ïa la u paralok, hynrei namar bym don um ha lyngkha, u Trait Syiem Chenter u rynsied thiaw shisien rynsied naduh lyngkha kba haduh Saipdem bad tong um na ka wah Umta. Ynda la tong, u sei bor bad rynsied biang thiaw tang shisien rynsied ia ka jaka ha u tong um bad leit poi tiap ha ka jaka ba don u paralok bad u pyndih ïa u da kata ka um khnang ban lait jngan nei. Kumta u paralok jong u u lait na ka jingïap. Ka jingjngai katei ka jaka ba u Trait Syiem u la kynthih ka palat ïa ka khyndai spah pruh.

U Trait Syiem Chenter bad u Buaid Laloo

Haba u Trait Syiem Chenter u ïoh khubor ba u Buaid Laloo bad la ki para pyrsa lem bad u Klong Ingjal ki wan poi ha ka Hima jong u bad ba ki kwah ban ïa kren ïa syllok bad u, shisyndon u phah shaw bad pdiang sngewbha ïa ki. Hangta la don ka jingleh burom ïa ai burom ba markylliang Ha ka jingïakren hapdeng jong ki, u Trait Syiem u

sngew phylla shibun eh ban tip na u Buaid Laloo kumno ba lyngba ka luh ka khan, u la tip lypa shaphang ka jingbha jong u kum u Syiem ka Raid Nongtluh. Hangta u Buaid Laloo u batai shaphang ka luh ka khan, ka kñia ka khriam, ka mawniam mawdur, ka mawrynjeng mawknor, ka niam ka rukom, ka kut knyrdop, ka kharai ka palit bad kumta ter ter.

Hana u Trait Syiem u la ïohsngew shaphang kitei kiei kiei, u la pynbor ia u Buaid Laloo ban ïa shong ïa sah lang noh ha Nongtluh bad u kular ban ai ka khyndew ka shyiap bad ka nam Kongsan ha u Buaid Laloo bad ha ki pateng jong u khlem kut khlemwai, lada u Buaid Laloo u kular ban hikai ïa ka niam ka rukom, bad kumno ban shna ia ka kut ka khyrdop, ka kharai ka palit ha ka Nongbah Nongtluh. U Buaid Laloo u luh u khan shwa ban pdiang ïa ka jingtyrwa u Trait Syiem. Ynda biang, u sa pdiang bad kat kum ka kular, u la hikai ia ka niam ka rukom bad hikai ruh ïa ki Nongtluh kumno ban tih ïa ka kharai ka palit, ban ker kor ia ka Nongbah bad ban shna ïa ka khyrdop, khnang ba ka Nongbah Nongtluh kan long ka kut kaba skhem.

Ynda la tip bad nang ïa ka niam ka rukom bad la dep shna ïa ka kut ka khyrdop, ka kharai ka palit, u Trait Syiem Chenter u lum dorbar ïa la ki para pyrsa, ki khun ki hajar baroh kat kiba don ha ka Nongbah Nongtluh. Hangta u pynlong ka luh ka khan, ka kñia ka

khriam kat kum ka niam ka rukom ba la hikai da u Buaid Laloo.

Dei ha kata ka jingleh niam ba u pynbna paidbah ba un bat ha lade tang ïa ka kam kum u Syiem Synshar bad u thung syiem niam ïa la u jong u para, u Ïang Syiem Chenter. Ïa ka kam Syiem-sad, u pynkhamti ha ka Rusa Syiem kaba long ka pyrsa trai jong u. Ynda la dep kitei ki kam, u pynbna paidbah ba naduh kata hi ka sngi, la thung Kongsan ïa u Buaid Laloo bad pateng la pateng ïa ka kam Kongsan ha Nongtluh dei ban shimti da ka kur Laloo na ka ïing jong u Buaid Laloo Nangta u sa ai sa ka khyndew ka shyiap kat kum ka jingïateh kular.

Ynda u Buaid Laloo u la shimti ïa ka kam kum u Kongsan jong ka Raid Nongtluh, u la ai buit ïa u Trait Syiem Chenter ban nang pynphuh pynphieng ïa ka niam ka rukom, ka synshar ka khadar. Kumta la thung ïa ki san ngut ki Lyngdoh, hynrei ym pat lah ban ïoh jingtip bathikna na kano napdeng ki kur kiba don hapoh jong ka Raid Nongtluh ïa kiba la tang Lyngdoh lait tang ïa ka jait Laloo, ban ia don kti lang ha kaba pynïaid ïa ka Ki ka Raid, ka niam ka rukom, ba kin ïa synshar ia bishar lang a ka niam ka rukom, ka It ka Hima bad la tip ïa ki kum ki San Lyngdoh San kum. Da ka jingdon jong ki San Lyngdoh San kum ryngkat bad u Trait Syiem Chenter, ka Raid Nongtluh ka phuh ka phieng ha ka niam ka rukom, ka synshar ka khadar bad ki khun ki hajar ki biang ka jingkoit jingkhiah, ka ïoh ka kot, ka spah ka hajar bad ka nam ka burom.

U Klong Ïngjal

Kumba ngi la ïohi sha khmat ba u Klong Ïngjal u la bud lang ïa u Buaid Laloo bad u la sah lang ha Nongtluh. Une u briew um don 'ñiuh khlieh, u syllen ka khlieh bad don tang u 'ñiuh thong na tyrwiang khlieh bad kawei ka kjat jong u ka kham rit ban ïa kawei pat. kumta u lam dkoh malu mala. U long uba sianti bad uba pnah thylliej. Ka burom ba ki Nongtluh ki ai tang ïa ki San Lyngdoh San kum, khamtam ïa u Buaid Laloo kum u Kongsan jong ki, katba ia u pat i kumba kim kheiñ briew, ka la pyning khong bad pynsat mynsiem ïa u. Ka Bishni ka sdang ban shong thynriew ha ka dohnud jong u kat haduh ba u smai u spot ban pynjot thiaw ia ka Nongbah Nongtluh. Hynrei u leh sian bad um pynpaw sniew ejei, u phnieng oa ka shang khawiah kat hadun ba u la lah ban pynshoh biej ïa ka Rusa Syiem-sad ban ïapmat ïa u.

Kumba ju don ka dustur, ka Rusa Syiem-sad ka pynpaw ha la u Kñi ba ka kwah eh ban shim kurim ia u Klong Ïngjal. Kumta u Trait Syiem u phah sboh phah kheiñ, phah luh phah khnong ha u Diri Dikhnong ban kheiñ ban bishar la ka biang ne em ba u Klong Ïngjal un long Kong-ngor syiem ban longkha longman. Ka shat ka kheiñ kam pyni satia ïa ka dak ka shin kaba shai kdar Wat la katta, khnang ban pynsngew-bha ïa la ka pyrsa, u Trait Syiem Chenter u phah leit shaw ïa u Klong Ïngjal ban long u tnga jong ka Rusa.

Ka poikha poiman hapdeng u Klong Ingjal bad ka Rusa Syiemsad, ka dei ka saiñ dur kaba u Klong Ingjal u la phnieng lypa, khnang ba un ïoh pynjot thiaw ia ki Nongtluh. Na ka bynta katto katne snem, u Klong Ingjal um shym ïoh lad ban pyntrei kam stet ïa ka jingthmu ba sniew jong u, namar la kynoi ia u da ka burom Kongngor syiem, hynrei namar bym ïoh khun ïoh kti kumba long lem ki para briew, bad ba ki shnong ki thaw ki kren rieh hangne bangtai ba u dei u 'raid-wei, ka jingbitar jong u ka kiew syndon puk haduh shynrong khlieh bad u kan de sia hapoh la ka mynsiem bad u nang saiñdur shuh shuh kumno ban ïoh pyndep kloi ïa kaei kaba u la smai la spot.

Hapdeng ka lynga pisa mynsiem kumno ban ïoh pynjot kloi ïa ka Nongbah Nongtluh, la plie kawei ka lad ïa u Klong Ingjal, bad kata ka long ba u Trai' Syiem Chenter u don jingmut ban hiar thma ïa u Syiem Nongthneiñ uba synshar ia ka Plasha, namar ka jingpyndik palat ia ki nongleit nongwan ki bym dei na ka bima jong u. Ka dorbar ki San Lyngdoh San Kum ryngkat bad u Syiem, khlem kano kano ka jingsuba sniew, ki la sngewdei ban aiti ha u Klong Ingjal ba un long u nongpeit nongsumar ïa ka kut ka khyrdop, ka kharai ka palit, kaba da ïa ka Nongbah na ki nongshun Kane ka dei ka kabu ksiar ïa u Klong Ingjal, hynrei um kyrkieh.

Ban jop thma ïa u Syiem Nongthneiñ kam long ka ba suk, namar ki khlawait bad ki shipai

ki swar jong u ki long kiba kblaiñ bor katta katta Kumta u Trait Syiem Chenter u ïa syllok bad u Syiem Narleiñ bad ïa wad buit kumno kin lah ban jop ia u, phewse kim man lap satia ia ka buit ba ïa hun lang Sa shisien pat u Klong Ingjal u la nang ïoh lad ban pyndep ïa ka jingthmu ba sniew jong u, hynrei ba ka por kam pat biang. Ka dang dei ka por ba un khring ïa ka dohnud jong ki Nongtluh baduh ba kin da shaniah tylli ha u.

U Klong Ingjal u tip ba u Syiem Nongthneiñ u leh donbor palat, U pyndik bad leh beiñ leh khoh ïa ki nongleit nongwan kiba dei ïaid lynti na ka Hima jong u. U tip ruh ba u Syiem Nongthneiñ u shna ïing ha mar pdeng lynti. Ka ïing kaba jrong palat arphew pruh na sla khyndew bad haba u ïoh ia ka ki nongleit nongwan kiba dei iaid nangta, u jung, u eit, u byntbiew, u kyrkhah ne biah da ka umbiah kwai ia kita ki nongiaid lynti.

"Nga wan hangne ha khmat jong phi ki syiem" ong u Klong Ingjal ia u Trait Syiem Nongtluh bad u Syiem Narleiñ katba ki dang ïa shong pyrkhat, "Ban tyrwa kawei ka buit kumno phin lah ban jop suk ïa ka thma pyrshah ïa u Syiem Nongthneiñ. Bad u batai artad ia ka buit bym dei ban hiar thma baduh ki sngi ba u Syiem Nongthneiñ un lehniam U da kular ïa ki ba un pynbiang bl ma u nadong shadong ïa baroh ki jingdonkam bad u pynthikna ha ki ba ynda la dei ka sngi ïa

leh kin shu jop beit khlem kano kano ka jingeh.

U Trait Syiem bad u Syiem Narleiñ ki myn-jur ïa ka jingai jingmut jong u Klong Ingjal bad ki aiti ha u ban pynbiang ia ki jingdonkam kat kum ka buit ba u la batai ha ki.

Ka Thma bad u Syiem Nongthneñ

Ynda la jan ki sngi lehniam Pynsum masi jong u Syiem Nongthneiñ, u Klong Ingjal u bthah ïa ka Ïew, ka Lar, ka Wan Manin bad ka Pah Sakra ba kin shet kiad ('Ïad-um) Ha kane ka por ki Manih ki dang sah ha Lyngkdong Malowoi (Kaid mathau). Kitei ki kynthei baroh saw ngut dei kiba stad bha ban shet kyiad. U Klong Ingjal u bthah ia kitei ki kynthei ban shet ar jait ka kyiad Shijait kaba bha bad shijait pat da ka kiad rynda (Ka kyiad ba shet lang bad ka sla ryndia).

Ynda la biang ka jingpynkhreh, ki khlawait Nongtluh bad Narleiñ kï ap sa tang ïa ka sngi ban ïoh pyntrei kam ïa ka jingaibuit u Klong Ingjal. Ka sngi ïew Barbhuiñ kaba don ha kata ka por ka Kamrup ka la poi bad ka dei artad ka sngi leh niam ba phuh ba phieng jong u Syiem Nong-thneiñ. Kumta ki khlawait Nongtluh bad Nar-leiñ lem bad kita ki kynthei nong shet kyiad ki leit ïew da kaba ïaid lynti na ka jaka lehniam

jong u Syiem Nongthneiñ bad ki kit lâng ïa ka kyiad ba ki la khreh lem bad ka ja ka doh. Ynda poi, ki khlawait Nongtluh bad Narleiñ ki kren bha kren miat ïa u Syiem Nongthneiñ ki ong. "To ngin ïa dih ïa bam sngewbha mar kylliang. Ka kyiad ka ja ka doh jong ngi bad ka jong phi ruh, ban pyni ïa ka jingïasngewbha lang.

U Syiem Nongthneiñ um suba sniew eiei, namar ba ka dei ka sngi lehniam kaba ki da ïa bam sngewbha ha rynkat ka shad ka kmen. Kumta u mynjur bad la don ka jingiadih ïa bam sngewbha markylliang. Ha katei ka sngi baroh ki khlawait bad ki shipai ki swar jong u Syiem Nongthneiñ ki ïa don lang ba dei ka sngi lehniam Nyngkong la ïa dih ïa bam ïa ka kyiad ka ja ka doh jong u Syiem Nongthneiñ, hadien kata, la ïa bam ïa dih sa ka kyiad ka ja ka doh jong ki Nongtluh bad Narleiñ. Haba la dei sa ka pali jong ki Nongtluh bad Narleiñ, kita ki kynthei saw ngut ki ai da ka kyiad ba bha ia la ki jong ki briew katba ïa ki khlawait, ki shipai ki swar bad ïa u Syiem Nongthneiñ ki ai da ka kyiad rynda.

Te ynda la dep ïa dih ïa bam sngewbha mar kylliang ki Nongtluh bad ki Narleiñ ki leit noh sha ïew, Ynda la dep ban thied hait thied sker (thied ktung thied mluh), ki wan phai sha la shnong da kaba ïaid na ka juh ka lynti bad ki lap ba u Syiem Nongthneiñ, ki shipai ki swar bad ki khlawait jong u ki la ïa thiah buaid phar lyngkrang. Mar kumta ki shim ïa la ki jong ki

waitlam bad ki pom pyniap lut phar. Da kata ka buit ki la jop thma ia u Syiem Nongthneiñ.

U Klong Ïngjal Bad U Syiem Sutnga

Hadien ka thma bad u Syiem Nongthneiñ, u Klong Ingjal u la ïoh burom bad ion Pura ïa ka jingshaniah jong ki Nongtluh. Mynta la dei ka por ban pyndep noh ïa kaba u la thmu, Kumta u dem sia bad ha kane ka snem u lap ïa ka buit kaba u thikna ban long kam kumno ban pynjot thiaw ïa ka nongbah Nongtluh.

Katto katne sngi hadien ba la jop ia u Syiem Nongthneiñ, u Klong Ing'al u kyrpad ia u Trait Syiem bad ki San Lyng Joh San kum ba kin shah ïa u ban leit jngoh ïa la ki kur ki jait kiba don ha Synteng, namar la slem um shym ia kynduh shuh ia ki. Ki ruh da ka jingkhuid mynsiem khlem suba sniew eiei; ki shah sngewbha ïa u bad u Klong Ingjal u leit sha ka Hima u Syiem Sutnga.

Marsyn poi ha Sutnga, ki briew jong u Syiem Sutnga ki kem ïa u bad ki leit ïalam ïa u ha khmat u Syiem ban bishar ïoh ba u dei u nongsyntiat ïa ka muluk ka jaka ka Hima sima jong ki. U Klong Ingjal u la tip lypa ba kin kem ïa u bad u leit da ka jingkmen, namar u tip ba ka jingthmu jong u kan sa long kam.

Ynda poi ha khmat u Syiem, la tian bishar Ïa u Klong Ingjal bad dei hangne ba u Klong Ingjal u pyndonkam ïa la ka buit sianti ban ai bih ia ka jingmut jingpyrkhat jong u Syiem Sutnga "Syiem bakbraw batri, nga dang wan na Nongtluh" u jubab leh rit "Ka nam jong phi kum u Syiem Sutnga kam long eiei ha khmat ka duwan jong u Syiem Nongtluh kaba don ha Thangksiwor-shaki (wah Umia). Baroh kawei ka madan la siang tang da u suwai (shyiap) ba itynnad. Ka ïing syiem jong u kaba iphuh iphieng katta katta bad ka dap da ki jingbuh jingsad ba kordor," Nangta u sangeh shiphang kum ban ai por ïa u Syiem ban pyrkhat bad da kaba kyrngah suki ia ka khlieh kumba ïohi rngai ia kaei re kaei u bteng biang u ong.

"U Syiem Nongtluh dei uba stad uba khraw shisha. Tang ka jaka sum ki syiem ha Umlaram ruh kaba heh daiñ-ly-daiñ. Ka madan sum baroh kawei la siang da u suwai. Ïa ka um pat la ring na jrong da ki siej bad ka noh shyngiar ha ka jaka sum kaba la siang da ki maw ba itynnad."

Katba u dang iathuh kumtei, u Klong Ingjal u nang peit artad ïa ka dur khmat jong u Syiem bad ki myntri bad u ithuh ba ki artatien ïa ka jingïathuh jong u. Kumta da kaba kylla ka sur kren u pynshisha bad u kop ïa ki u ong." Phim ngeit Syiem ? Ïa ngin ïa leit lang". Nangta da ka sur myllung kum ban sngew synei ïa lade u bteng shuh shuh bad u ong.

"Peit Syiem Kynrad badub katne la synlen ka khlieh jong nga, namar nga hap ban kit shyiap man la ka sngi, ba hukum u Syiem Nongtluh ban pyndap ïa ka jaka sum ki syiem " Bad u dem la ka khlieh khnang ban ïoh peit bniah u Syiem bad ki myntri jong u" Hynrei ngan leh kumno ?" U kren bynniaw, nga dei tang u nongwei. Lada ngam kit, ki pynshitom, ki shoh beiñ ïa nga palat ban ïa u mraw. Lehse ki leh khnang ba ki tip ba nga dei u khun u hajar jong phi."

Ki kyntien jong u Klong Ingjal ki la ngam ha u Syiem Sutnga bad u sngew bishni ban tip ba u Syiem Nongtluh u kham khraw ka nam bad kham stad ban ïa u. Ki kyntien pynkut jong u Klong Ingjal ki shai kdar ba u Syiem Nongtluh u pynshitom beiñ ia u Klong Injal na ka daw ba u shun ïa ki syiem ka Hima Sutnga. Kane ka pynbitar tik ïa u Syiem Sutnga. Kumta u lum Dorbar bad u khreh ban hiar thma ïa u Syiem Nongtluh da kaba u ïa sylla bad u Klong Ingjal ba un long u nong ialam lynti jong ki.

Ka Jingpynjot Ïa Ka Nongbah Nongtluh

Ynda la khreh nadong shadong, U Klong Ingjal u ïalam lynti ïa ki khlawait u Syiem Sutnga bad ynda la jan poi ha Nongbah Nongtluh, ki ïa leit peit syntiat nalor lum. Nangta u Klong Ingjal u sa batai ïa ka lynti ka syngkien ban rung shapoh ka Nongbah bad u bthah ïa ki ba kin ia

rieh shwa sha khlaw haduh ban da miet bha. Hadien kata u sa leit rung hi marwei shapoh Nongbah

Ki Nongtluh kim suba sniew ejei ïa u Klong Ingjal. Ki kmen pynban ba u la wan phai, u ruh kumjuh u leh kmen leh sngewbha ban pynpaw ba u sngewhun mynsiem ba u la poi sha shnong ka tnga jong u, phewse ha ka jingshisha, u kmen namar ba ka jingthmu jong u kan sa long kam sa tang shipor ar por.

Ha katei ka janmiet, u Klong Ingjal u ïoh khubor ba u Trait Syiem Chenter um don ha Nongbah ba u dang leit sha Ridkbar. Ha Nongbah don tang u Ïang Chenter u para jong u Trait Syiem bad u Ngaid Chenter u pyrsa jong u bad kiwei ki kur Syiem. Ki Khlawait Nongtluh bad ki khun ki hajar te kumba ju long ki don hi baroh hapoh ka Nongbah Yoda janmiet bad sdang dum, u Klong Ingjal u leit ban shongkai bad ki nongap khyrdop bad u rah kyiad ban ïa dih sngewbha bad ki Ki nongap khyrdop ruh da kaba shan ah ïa u, ki dih ïa kata ka kyiad, katba ma u pat um dih, u shu leh mynleh kumba dih, phewse u theh sha madan.

Ka kyiad ka trei stet la ka kam, namar u Klong Ingjal u la ai ïa ki nongap khyrdop da ka kyiad ryuda Kumta tang shiphang ki nongap khyrdop ki la thiah buaid phar lyngkrang. Wat la katta u Klong Ingjal um leh kyrkieh, u ap haduh ban da kham miet bad ïoh thiah lut ka shnong ka thaw.

Ynda la b'ang ka por, u Klong Ingjal u leit nlie ia ka khyrdop bad u leit shaw ia ki khlawait jong u Syiem Sutnga na ka jaka ba ki r'eh. Marsyn ïa kynduh ïa ki, u ai buit ba kim b t ban thang ia ka Ïing-sad Ïingsunon bad ia ki ïing ki sem kiba don hajan jong ka, khnang ban long ka jingriam ïa u Trait Syiem Chenter ynda u wan phai sha la ka Nongbah. Kumta hadien ka jingpyni buit bad ka jingïarap jong u Klong Ingjal, ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki ïoh lad ban rung suk hapoh ka Nongbah Nongtluh.

Marsyn rung hapoh Nongbah, ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki tur kynsan puk. Ki rung sha man la ki thliew ïing bad ki pam pynïap na phang. Ka jingdum jong ka miet bad ka sur kyang sur lynïar ki kynthei khynnah kiba phet sakma shane shatai, ka nang pynkulmar jingmut ïa ki khlawait Nongtluh kiba kyndit ruma naba thiah. Wat la katta, ki pyrshang ban ia shan satar hi triang bad da ka jingshlur jong ki, bun na ki Nongtluh kiba don hapoh Nongbah ki la ïoh lad ban phet. Hynrei bapli kim lah ia shan slem bad uwei hadien uwei pat ki kyllon iap ha ka jingïaleh. Katba kiba lait na ka kti jong ki khlawait u Syiem Sutnga, ki phet kulmar ha ka jingdum jong ka miet bad ki poi sakma sha khlaw sha btap sha krem sha kroh sha lum sha wah.

Ha katei ka miet ba shyrkhei, ka pyrsa u Syiem Chanter kam pat ïoh thiah ba ka dang byrngia la ka thir ksai bad ba u toga jong ka, u Klong

Ingjal um pat poi ïing, hynrei kyndit kynsan ka iohsngew ia ka sur lyniar ki kynthei khynnah, bad ka sngew pher kumno re Ha lade ka suba la don nong shun ha poh Nongbah, hynrei kam nud satia ban kyrsiew thiah ïa la ki kñi ïoh ba ïoh sngew ki nong shun, kumta ka la shu kynud sur ryngkat bad ka thir ksai khnang ban pynsngewthuh ïa la ki kñi ba ki nong shun imat ki la ïoh rung hapoh Nongbah Wat la kumta ki kñi jong ka kim kyndit satia. Hamar kata ka por, ka ïoh sngew ba ki nong shun ki la poi hajan bad kam ïoh por shuh ban phet Kumta ka phrung jubor na ka tyrpait liang ïing shapoh khrum bad sha rhyllaw, hangta uwei na ki khlawait Laloo u la ïoh lad ban tap lup pynsted ïa ka da ka shyngoid sniang, bad u ieh ïa ka hangta ban leit ïarap sa ïa kiwei pat Hynrei um shym ïoh lad shuh ban wan iarap ïa ka, namar u la ïap noh ha ka jingïaleh.

Ka Thma bad u Trait Syiem Chenter

Ynda la pynjot pynpra bad thang ïa ka Nongbah Nongtluh, ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki rieh ap thap ban ïoh pynïap sa ïa u Trait Syiem Chenter, namar kat kum ka jingtip ba la ïoh lypa na u Klong Ingjaj, dei ha kata hi ka step ba u Trait Syiem Chenter un wan phai na Ri dkhar. Thik kat kum ka jingtip ba ki la

ïoh, u Trait Syiem Chenter u wan poi dang step si a Nongbah Nongthluh bad u i phylla ba la ing lut ka shnong ka thaw. Mar kumta hi u mareh stet sha Ïing-sad ban wad ïa la ki para pyrsa, hynrei ynda u poi, ka Ïing-sad ïingsunon ka kynjah jlam jlam bad um i don briew shuh ha shnong ha thaw.

Mar ïa rung ma u hapoh Ïing-sad, bluit mih ki khlawait jong u Syiem Sutnga kiba rieh ap thap lypa, ki da shad thma bad rah ha khmut ki waitlam jong ki ïa ki khlieh briew ba ki la ïoh khrai. Ki shad kyrdem pyllun tawiar ïa ka Ïing-sad ha ryngkat ka kynhoi ka risa ha ki la jop thma bad ki phawar kynkiw ba ki la pyniap lut ia ki khlawait bad ki khun ki hajar jong u. Hangta u Trait Syiem Chenter u sngewthuh shai ba ki nongshun ki la wan biar thma ïa ka Nongbah jong u.

Shiphang u Trait Syiem Chenter u sngap jar, nangta da ka sur kaba jam u kynpien napoh ïing ba um ngeit satia ïa ka jingkob sarong jong ki ba ki la jop thma pyrshah ïa u, pynban ki ïai pyrta bad kynhoi duhoi ba ki la jop thma ia u Kumta napoh ïing u jubab ïa ki ba ha shwa ban bteng ïa ka jingïaleh, u kwah ban da pyntbikna ba ïoh don na pdeng ki khlawait bad ki khun ki hajar jong u kiba dang lait im. Ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki la thikna ba ki la jop beit, namar kim pat tip ïa ka bor jong u Trait Syiem Chenter. Kumta ki ai lad ïa u bad khlem pyrwa ki bteng la ka kynhoi risa jop thma.

Khlem riej, u Trait Syiem Chenter u mih ha kynram khmat ïing bad ïohi ïa ki khlawait jong u Syiem Sutnga. Nalor kata u iohi ruh ïa ki khlieh jong ki khlawait jong u Hin-ly-hin um ka mynsiem raogbah bad u pyrta ïa la ki jong ki khun ki hajar bad khlawait jong u, hynrei kat shaba u phai u pyrta ruh ym don ba thie ba jubab ïa ka jingpyrta jong u, lait tang ka sur mawsawa ba tympang bad lung mynsiem kaba pyrthuh bud bad pyiar ïa ki lum bad ki them da ka sur tympang ba myllung ïa ka jingkhot jingpyrta tkudnud jong u ïa la ki jong ki khun ki hajar. Toi ba ka jingshisha, do ki khun ki hajar jong u kiba dang lait im bad rieh sha khlaw sha btap, hynrei kim nud jubab ba ki sheptieng ïa ki khlawait jong u Syiem Sutnga. Kumta ha ba ki ioh sngew ia ka jingpyrta jong u Syiem jong ki, ki nang ia phet shuh shuh kham sha jngai, wat ka pyrsa jong u kaba rieh hapoh shyngoid sniang ba phyllaw ïing ruh kam nud jubab ba ka sheptieng palat.

Da ka jingdiaw mynsiem, u Trait Syiem Chenter toi u mut ban ïaleh katba don la ka bor ka buit, wat lada don tang iwei iba lait im, hynrei naba ym don ba jubab um sngew kwah shuh ban dang im khlem don lang bad la ki para pyrsa ki khun ki hajar. Kumta u ong ia ki khlawait jong u Syiem Sutnga ba kin ap ba un da sum da sait, da bam da dih da ka bam saiñ bam sdieh ha shwa ba un ïa Ieh bad ki, namar um kwah ban leit sha la ka Mei ka Ïaw khlem da bam da dih,

Ki khlawait jong u Syiem Sutnga ha ka kmen ka sngewbha ka kynhoi ka risa jop thma kim da salia than wat la ki dei ban ap shipor ar por namar ki la ker kut ïa ka ïing jong u bad ki la thikna ba ha kata hi ka sngi kin ïoh ban rah sha iing sad ki Syiem Sutnga ïa ka khlieh jong u Trait Syiem Chenter. Kumta ki ai lad ba un da sum da sait, da bam da dih kumba u kwah.

Ynda u Trait Syiem Chenter u la dep sum dep sait, dep bam dep dih, u mih biang ha kynram khmat ïing bad u ong ïa ki khlawait jong u Syiem Sutnga ba ka shwa ban ïaleh, u kwah ban da ñiew baduh katno khlieh briew ki la ïoh ban khrai bad yn da ñiew u shem ba ki la ïoh khrai khlieh shispah ngut ki khlawait ba kynsai jong u,

Haba ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki ïohi ba u Trait Syiem Chenter u mih bad la ka waitlam baradbah jong u, ki kynriah shrud bad sdang ban ker pyllun ïa u da ka jylli ba ïar daiñly-dajñ hynrei ym don ba nud ban kynrup ïa u. U Trait Syiem Chenter pat um patiaw ïa ki. u phai pyllun sawdong bad u peit ïa kito kiba rah khlieh briew ha ki khmut waitlam jong ki, ki khmat jong u ki lang ummat. Kata ka jingïohi ka la pynsat sia ïa ka mynsiem rangbah jong u khamtam haba u ïohi ïa u Klong Ingjal ba u ïa don lang bad ki khlawait jong u Syiem Sutnga.

Kum u Syiem uba ieit hok ïa la ki jong ki khun ki hajar bad uba tip bha ïa la ka jong ka

Nongbah, u sngewthuh shai mynta ba ka dei ka jingshet kylla jong u Klong Ingjal ba ki khlawait jong u ki shah khrai khlieh beiñ haduh katta katta Kumta u khot u pyrta tyngeh biang sa shisien ïa la ki jong ki khun ki hajar ïoh dang don kiba lait im. Hynrei ha kane ka sien ruh ym don ba jubab, lait tang ka sur jong u hi kaba sawa lang ummat na kawei ka lang sha kawei pat da ka jingpyiar phalang jong ki mawsawa.

Ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki tur lang sha u ban sdang noh ïa ka jingïaleh. U Trait Syiem Chenter u ïohi ba ki la thrang ban ïa leh noh. Kumta u ong ha ki. "To ngin ïa leh noh." Bad mar ïa ong kumta, u law pynlait ïa la u shñiuh ba u kyllaiñ ha shynrong khlieh jong u. Ki khlawait jong u Syiem Sutnga ruh roit roit ki tur ban ïa leh, hynrei u Trait Syiem Chenter u kynthih sha liang ka mon ban her ha suiñ da ka jingïarap jong u shñiuh jong u bad u pyrta jam.

"Ka kput namar ki kur ki jait jong nga." Bad u khrai haduh sanphew khlieh shisien kynthih. Nangta pat u kynting biang sa shisien kynting sha liang ka diang bad her ha suiñ da ka jingïarap jong u shñiuh jong u bad u pyrta jam biang. "Ka kput namar ki khun ki hajar jong nga." "Bad ha kane ka sien ruh da ka jingstet kum ka leilieh u pam bad khrai biang sa sanphew khlieh briew. Nangta u kynting biang sha khmat jong u. Ha ka sien kaba lai pat u pyrta jam biang "Na ka bynta ka kput jong nga shimet". Bad u khrai tbak ïa ka khliehjong u Klong Ingjal.

Ka bor ba maïan jong u Syiem Chenter ka la pynkyiuh ia ki khlawait jong u Syiem Sutnga, bad ki la sdang ban khaweit ban ïaleh ne tur pyrshah ïa u, hynrei u Syiem Chenter um treh shuh ban ïaleh pyrshah ïa ki, lane ban pynïap shuh shuh ïa ki, lait tang ka kput kaba u dei hok ban siew kylliang ïa ka jingleh tuh leh klep bad jingshet kylla ïa ki kur ki jait bad ki khun ki hajar jong u.

"Ngam myntoi e'ei ban ïaleh thma bad pynïap kai ïa phi," pyrta u Trait Syiem Chenter, "namar ba ki kur ki jait bad ki khun ki hajar jong nga kim don shuh' Kumta ngan aiti mon sngewbha ia lade ha phi." bad u leit dem pyllup ia lade halor ka shyngoid sniang ba don ka pyrsa jong u. Mar kumta, uwei na ki khlawait ba khlaiñ tam jong u Syiem Sutnga u pom arti da ka waitlam jong u na ka ryndang jong u Trait Syiem, hynrei ym lah ban pynmong wat tang malu mala ruh. Sa shisien ar sien u pyrshang, biang, hynrei um lah. Kiwei ruh ki ïa pyrshang hynrei ym don ba lah wat tang ban shu pynphler, ba rben bad jwat palat u 'ñiuh khlieh jong u.

U Trait Syiem Chenter u kylla noh bad thiah da lyndang khnang ba u sh̄ñiuh jong u, un ym kah ïa ka ryndang jong u, phewse la u ai lad ba kin pom suk ruh ym don ba lah ban pynmong ïa ka ryndang jong u. Khatduh, u Trait Syiem Chenter u ai ha ki da la ka jong ka waitlam bad ki sa lah ban khrai khlieh ïa u. Ynda la khrai khlieh, ki khlawait jong u Syiem Sutnga

ki sa kynhoi risa bad rah ïa ka khlieh jong u bad leit buh ha ka ïing-sad jong u Syiem Sutnga, bad ka mynsiem samla jong u Trait Syiem Chenter ka leit her sha la ka Mei Iaw da kaba jaw-ummat na ka bynta la ki para pyrsa bad ki khun ki hajar.

Ha katei ka thma, baroh ki kur ki jáit jong u Trait Syiem Chenter ki la ïap lut lait tang ka pyrsa jong u kaba la tap lup da ka shyngoid sniang. Kane ka pyrsa jong u ynda la phet ki khlawait jong u Syiem Sutnga, ka phet bad leit shong shnong noh ha Markang, ka shnong kaba dang don haduh mynta bad ka hap shiteng ha Meghalaya bad shiteng hapoh ka Assam State. Ka jing-ïathuh khana pateng ka ïathuh ba katei ka Syiem-sad ka la ïap noh tang hadien katto katne bnai hadien ba ka la poi ha katei ka jaka.

Katba lah ban ïoh jingtip, katto katne na kiwei pat ki kur kiba la ioh lad ban phet ha ka miet ba ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki thom ia ka Nongbah Nongtluh ki long ki kur Mawluh Mawbai, kiba leit poi sha Marmain, ka shnong ba shong ba sah ki Mikir kaba dang don haduh mynta, bad ki shong ki sah noh hangta, hynrei ym pat lah ban ïoh jingtip kaba thikna la kitei ki kur ki dang don ne em mynta ha katei ka jaka. Ki kur Mangu, Maksiar bad Syrliang pat ki leit poi sha Raid Narleiñ, ka Raid kaba hap hapoh u Syiem ka hima Mylliem. Haduh mynta ki kur Syrliang kiba don ha ka Raid Narleiñ, ki dang ïathuh khana ba ki dei kiba na ka Raid

Nongtluh bad ba ki la phetwir noh sha Raid Narleiñ na ka daw jong ka thma. Kiwei pat ki kur ym pat lah ïoh jingtip sha kano ka jaka ki phet.

Kiba bun na ki kur Laloo pat ki leit poi sha Borbitli bad Tikria, ka jaka kaba don hajan Sunapur Kamrup. Ïa kane la pynthikna, bad ki Laloo ki la don la ki jaka puta ha katei ka jaka, hynrei mynta ki kur Laloo kim don shuh ha katei ka jaka bad ïa ki jaka puta jong ki la shim noh da kiwei pat ki briew kiba shong ba sah ha katei ka jaka. Ka Laloo ba khatduh eh ban phet shnong noh na katei ka jaka dei ka kmie u Zon Pator Laloo. Ka daw jong ka jingphet noh jong ka, ka long bym don shuh ki Kñi kiba dang tip ban pyndep ïa ka kñia ka khriam jong ka kur. Ka kmie u Zon Pator Laloo ka wan phai biang noh sha Nongtluh ha ka por ba u Syiem Bormanik uba ar u long u Syiem jong ka hima Shillong.

Ka Jawjabidi

Nalor kitei ki kur Laloo kiba la leit poi sha Borbitli bad Tikria, don kawei ka samla kur Laloo ba dang samla kaba lait im da kaba phet kulmar marwei ha ka miet ba hiar thma ki khlawait jong u Syiem Sutnga, bad kata ka samla dei ka Jawjabidi. Katba paw na ka Riti Niam kaba ju leh ju kam ha Ri Bhoi, tang marsyn kba ia i khyllung, la i dei i shynrang ne i kynthei, u Kñi

jong ka kur uba long ruh u nongluh nongkhan, nongkria nong khriam ha la ka kur ka jait, u ju luh ju khen ban tip mano na ki kmie ki kñi ba la ïap kiba wan kyrteng ha ita i khyllung ba dang kha.

Ynda la tip, ki sa buh kyrteng ïa ita i khyllung da kata ka kyrteng lane da kano kano kawei pat ka kyrteng ha ka por ba ki pyndep ïa ka niam buh kyrteng. Namar kata, ka paw shai ba ka Jawjabidi dei ka kyrteng ba la wan kyrteng ha katei ka samla na ka lawbei tynrai jong ka kur Laloo, kaba ngi tip kum ka lawshibidi.

U Kñi rangbah jong ka Jawjabidi. ha ka por ba pyndep ïa ka lehniam buh kyrteng, u la ïohi bad lap ïa ki dak ki shin ba phylla kiba pynpaw bu kata ka kyllung ka don ka jingïada ba kyrpang na ka Blei ka synshar. Ka kur Laloo ka tip ba ka Ïabei tynrai jong ki ka Ïawshibidi, ka la ïoh haduh ar phew ngut ki khun kynthei khlem da ïoh khun shynrang. Napdeng jong ki, don arngut kiba la ïa tang bad ka Blei ka Synsynshar, ka Syiem Wabuh Watho. Kawei ka pan ïa ka spah ka hajar, katba kawei pat ka pan ban khraw ka kur ka jait bad ka kular ban kñia lane ai blang ha ka Syiem Wabuh Watho.. Kaba pan spah ka ïoh spah, hynrei kamroi ki khun ki kti, katba kaba pan ban roi ka kur ka jait ka kha roi ki khun ki ksiew, hynrei kam riewspah.

Kata ka khun Laloo kaba kha roi ki khun ki ksiew ka phet noh sha Jowai bad kam lah

shuh ban ai blang namar ba ka duk. Kumta ka leit wad jingmut na kawei ka kynthei ba hiar Blei. Kata ka kynthei ba hiar Blei ka ïathuh ba wat lada kamlah ban ai blang, pynban ha ka por ba la seng khun shi-bnai ar bnai, tad haduh ban da kha, ka dei ban duwai bad kynmaw ïa ka Syiem Synshar, ka Syiem Wabuh Watho, khnang ban kha suk kha saiñ, kha bha kha miat bad roi ka kur ka jait Dei naduh katei ka por ba ki kur kynthei jait Laloo kaba kynmaw ïa ka Syiem Wabuh Watho naduh ka por ba ki seng khun haduh ban da kha, ki ju kha bha kha miat, kha suk kha saiñ.

Ha kaba ïa dei bad ka Jawjabidi, ka dak ka shin ba phylla ka long ba ka Jawjabidi, ym tang ba kan kha roi ha ka kur ka jait, hynrei kan ïoh ruh kyrhai ka spah ka phew bad kan long ka nongseng ïa la ka jong ka Ri ka Raid kat kum ka jingpynbiang ka Blei ka Synshar, ka Syiem Wabuh Watho

Ha ka miet ba wan hiar thma ki khlawait jong u Syiem Sutnga, ka Jawjabidi ka la samla bha bad ka la khlaiñ bha ha rep ka riang bad ka trei ka ktah. Ka Jawjabidi, kumba long lem katto katne ki Nongtluh, ka la ïoh lad ban phet, hynrei ha ka jingphet kulmar shimiet shimiet ryngkat bad ka nguh Blei kyrpad Blei ban lait na ki khlawait jong u Syiem Sutnga, ka Jawjabidi ka leit hap ha kawei ka thliew kaba jylliew kaba ki khot ka " Krem Pynieng " kaba don ha dymmiew Umtong ha u Lum Marsyrpem ka jaka ka-

ba don shaphang shhthie na ka khyndew Mawdaloi. Ka jingjylliew jong katei ka krem ka long ba donkam haduh san prudieng (prew dieng) ban toeh ban hiar sha trai bad san prudieng ban kiew sha jrong, U Blei Trai Kynrad um ju ieh noh sa ïa kiba kyrpad kyrpon ïa U bad da ka bor phylla jong U, ka Jawjabidi kam shym ïap ne mynsaw eiei wat la ka krem ka long kaba jylliew haduh katta, bad ka lait im na ka jingthwet ki nong shun.

Ka Jawjabidi ka sah haduh ar snem hapoh jong kata ka krem bad ka im da ka bam ba phylla, namar ka Ïawbeiblei ka la ïoh bor na ka Blei ka Synshar ban pynroi bad pynneh pynsah ïa ka kur Laloo ha ka Raid Nongtluh. Ka krem pynïeng la ka jylliew haduh kattei, pynban kam dum synïa, namar ka jingshai ka shat shapoh krem lyngba ka thliew ba ka Jawjabidi ka hap bad na kiwei ki thliew rit kiba don hapoh jong kata ka krem. Nalor kata, hapoh jong kata ka krem don ka dew ktieh kaba ki khot ka 'Dew Hita,' don ruh sa ka Latara, u shyiap bad kiwei kiwei. Ka Jawjabidi ka im da kaba bam da ka dew Hita bad ka Latara.

Haba ong 'Dew Hita' ka mut ka khyndew baphylla ba kynja Blei. Ki Jha kiba stad haba ki khot kyrteng ïa ka Blei ka Synshar na ka bynta ban ïoh kano kano ka jingïarap, ki ju sdang kumne. "Ko Blei ko Synshar, "*ko Hita ko Hila*" bad ki sa bteng ter ter. Kane ka kyntien "Dew

Hita," ka thew beit ia ka kynja khyndew Blei kaba long ban bam ban bsa. Lah ban ong ka kynja jingbam Blei.

Ka Jawjabidi bad u Nongmakriah

Man la ka sien ba rang bha ka bneng, ka Jawjabidi ka ju mih ban shong pyngngad hajan khmat jong ka krem bad ka ju rwai kynud bynniaw ïa la ka jong ka jingshempap shem lanot jong ka. Ha kawei ka sngi synrai. katba ka Jawjabidi ka dang rwai kynud byniaw, uwei u Mikir uba na Makriah u wan ot lamet na kata ka jaka, bad kumba u ju leh, u rwai u siaw, u kmen u kynthih u padih padong. Kyndit kynsan u ïohsngew ïa ka sur ba sngewthiang jong ka kynthei kaba kynud myllung kaba wan na shapbang ka krem. Marsyn ïohsngew, u sangeh ba rwai ka siaw ka padih padong bad u sngap pynshah shkor bha, hynrei lap ka jingsheptieng bad u phet noh bak sha la shnong, hynrei um ïathuh briew.

Ha ka sngi kaba bud ruh ka bneng ka rang bha bad uta u Mikir u leit biang sha jan kata ka krem ban pynthikna ïa kaba u la ïohsngew. Ha kane ka sien ruh u ïohsngew biang ïa ka juh ka sur kaba kynud sngewthiang bad sngew myllung haduh katta katta. Kumta u kylli jam " Hei, pha dei kaei ? ka briew ne ka blei kaba shong ha kane ka jaka."

Ka Jawjabidi ka lyngngoh ban ïohsngew ïa ka sur shyrang briew bad ka hiar noh shapoh ba kham jylliew, namar ba ka sheptieng. Nangta na ka jaka ba ka kham sngew shngaiñ da ka sur kumban ïa ai reng ka kylli kylla ïa u ka ong.

" Me dei u ei? U nongshun nongsyntiat? Me uba bha ne uba sniew. Balei me wan sha kane ka jaka jong nga? Nga la shong slem bad ym ju don briew u ban wan sha kane ka jaka jong nga. khie leit noh, wat ju wan shuh sha kane ka jaka jong nga." Ka hukum ïa u.

Uta u Mikir u jubab syier ïa ka u ong. Ngam dei u briew uba sniew, lane u nongshun nong syntiat, nga dei u briew uba bha Pha pat pha dei kaei? ka briew ne ka blei"

"Ngam ïathuh lymda me smai ba me dei da shisha u briew uba bha," Ka jubab ïa khing.

Uta u Mikir u kwah eh ban tip, namar ki sur myllung ba ka rwai kynud, ki pynmyllung ïa ka dohnud jong u bad u smai u spot ha ki blei ki dken ba u dei da shisha u briew uba bha Ynda u la smai la spot bad ka Jawjabidi ka suba ba u dei u briew uba bha, ka sa jubab. "Nga dei hi ka briew, ngam dei ka blei "

"Balei pha shong pha sah hangne hapoh krem? Kylli u Mikir." Mih hangne habar ba ngin ïa kren."

"Em, ngam mih lymda nga tip balei ba me wan shane. Me kren nangto, nga ngan kren nangne" Ka ïa khing, namar kam pat sngew shaniah ïa u.

"Nga dei u Mikir uba na Makriah, nga wan poi shane ban ot s'la lamet. Naduh mynnin ka sngi nga la ïohsngew ïa ka jingkynud sur jong pha bad mynta ka sngi ruh nga ïohsngew kum·juh. Kumta to wan mih shabar ba ngin ïoh ïa kren bha. Wat tieng, ngam dei u nongshun jong pha bad nga smai ba ngan ym leh eiei ne pynmynsaw ïa ka jingim jong pha."

Ynda ka Jawjabidi ka sngewthuh ba u dei da shisha u briew uba bha bad ba um dei u nongshun, ka kiew ïa ka krem bad ka mih suki shabar baduh jan khmat krem Na pajih uta u Mikir u ïohi ïa ka thei samla kaba bha briew lymphuiñ, naduh ka dur ka dar ka ryniëng ryniot, ka saieh doh ba i lung bad u shñiuh ba ïong synïa uba noh rymphai halor ka met jong ka. Hangta ki ïa kren ïa khana bad ka Jawjabidi ka sa ïathuh ha u ba ka dei kaba na Umlaram Umchachngar bad ka ïathuh lut kumno ki nongshun ki thom ïa ka NongbahNongtluh ha ka por miet bad kumno ha ka jingphet kulmar ka la liat hapoh kata ka krem bad kam tip shuh lada ka dang don ne em ki kur kiba lait im na kata ka jingwan thom syndet jong ki nongshun, Nalor kata, ka ud bynñiaw ruh kumno ka im jynjar marwei hapoh kata ka krem.

Uta u Mikir u sngew synei palat ïa ka jingjynjar jong ka bad u tyrwa ba lada ka mynjur, un shim noh ïa ka kum ka tnga jong u, namar u la ïapmat palat ïa ka, khamtam ba ka tnga ba nyngkong jong u ka la ïap la slem. u da kular ba un ri un sumar hok bad lehbha ïa ka.

Ka Jajabidi ka pyrkhat ïa ki kyntien sngewlem jong u Mikir ia ka, hynrei ynda ka la puson bha, kam sngew dei ban mynjur, namar ba ki Mikir ki shim jait na u shynrang, katba ka dustur Hynñiewtrep pat ki shim jait na la ka kmie. Nalor kata, kam ju klet ïa ki kyntien jong u Kñi jong ka, mynba u sneng u kraw ïa ka bad ba u ïathuh ba ha ka por ba u kyrsan kyrbah ki dak ki shin ki ïathuh shai ba dei ma ka, ka ban nang ïai pynroi ia ka kur ka jait bad ba kan ioh ïa ka spah ka phew bad ka nam ka burom na ka kpoh jong ka. Kumta ka ong ïa uta u Mikir ba lada u smai ban ri hok ïa ka bad ba ia ki khun ki kti jong ka kin iai sah hi ha ka jait Laloo, kumba ma ka ka dei ka jait Laloo, ka kloi ban mynjur.

Uta Mikir um kohnguh ïa kata bad u ïasaid ba ki khun kin long ki jong u. Hynrei ka Jawjabidi ka ïa khing bad ka ïathuh ha u, ba lada ka la lait lm, ka daw ka long ka jingiapan da kaba ki Kñi jong ka ki la ïatang ha ka Blei ka Synshar, ka Syiem Wabuh watho ban khraw ka jait ka kur Laloo. Dei na kata ka daw ba wat la ki nongshun ki wan thombor lehbor haba iong ba ngit kim shym la ïoh ïa ka.

Ynda la pynshai ka Jawjabidi, uta u Mikir u sa mynjur ba ka jait kan sah ha ka Jawjabidi Laloo Haba la ïa beit ïa ka jait ka khong, la mih pat sa ka jingïatan ñia sa ka jaka sah jaka shong. Ma ka ka kwah ban ïa shong ia sah hangta hapoh krem, katba u Mikir pat u kwah ban ïalam ïa ka sha Makriah. Ha kane ka sien job ka ñia jong u Mikir da kaba u kyl'i ïa ka kumno kin ïa bsa khun bsa kti khlem ka rep ka riang, bad kumno kin ïa im khlem bam wat lada kim pat ïoh khun ioh kti.

Kumta ka Jawjabidi kam banse ban kohnguh ïa uta u Mikir bad ka sa leit bud noh ban shong ban sah bad u ha Makriah, kaja kaba don shaphang mihngi na ka khyndew Mawdaloi.

Ynda la sah kumba ar snem duna ha Makriah, ka Jawjabidi ka la ïoh ia u khun Shynrang bad ka la jer kyrteng ïa u da u Luta. Ynda u Luta Laloo u la dap kumba shisnem tam, ka Jawjabidi kam sngewjuh ban dang sah ha Makriah. Kumta da ka jingiabeit lang, ki wan shong wan sah noh ha khyndew Mawdaloi, ka jaka kaba la ju synshar mynshwa da ki D.loi Syrmi Marpilem bad ki Lyngdoh, ki Makdoh bad kiwei kiwei ki kur' ki Daloi Syrmi Marpi ki long ki Daloi jong ki Truh bad ki Hadem.

Ha ka por ba ka Jawjabidi bad la u tnga lem bad u Luta, u khun jong ki, ki leit poi ha khyndew Mawdaloi, ki kur Syrmi Marpi, ki Lyngdoh, ki Makdoh bad kiwei ki kur ki la phet

noh na khyndew Mawdaloi Kumta ym don mano mano ban khang ne pynwit ïa ki ban shong ban sah ha katei ka jaka.

Kat kum ka jingïapan na ka Blei ka Synshar, ka Syiem Wabuh watho, ka Jawjabidi ka la ioh bun ngut ki khun ki ksiew bad ki la roi rub shibun ha ka liang ka siah ka bajar. Ki la don la ki shakri shakor ban rep ban riang bad ban ri ïa ki jingri jingdup jong ki. Kumta ki la seng bad pynlong ïa ka khyndew Mawdaloi kum ka Nongbah ha ar jong ka Raid Nongtluh. Ki la seng ïa ka duwan ka dupat, ka kñia ka khriam, ki la tih ïa ka kharai ka palit bad buh la ki blei ki dken, hynrei ïa ka Mawbah, ki Laloo ki dang pynneh pynsah hi ha Umlaram Umshachngar bad Ïa u Blei (Ryngkew) ki Laloo, ki dang pynsah hi ha Rangseiñ.

U Sangot ba nyngkong eh ha ka Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi dei u Luta Sangot Laloo, uba long u Kongsan ba rangbah duh hapoh ka Raid bad la ïarap lem ïa u da u Pator Laloo. U Luta Sangot Laloo u ju sngew tynnad bha ban riam dohkha. Kumta u shna kroh ha ka wah Umta bad kane ka kroh ka dang don haduh mynta bad la tip ia kane ka jaka haduh kine ki sngi kum ka 'Kroh Luta.'

Ynda haba u Luta Sangot Laloo u la tymmen bha, ka Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi ka la kylla long kawei na ki shnong kiba heh katta katta da ka jingbun ki khun ki

ksiew jong ka Jawjabidi, ki pyrsa kurim bad ki shakri shakor jong ki.

U Mukda Sangot Laloo

Ynda la ïap u Luta Sangot Laloo, la mih bteng ia u da u Mukda Sangot Laloo. Dei ha ki sngi ki rta jong u Mukda Sangot Laloo, ba ka Raid Nongtluh ka phuh ka phieng bad pawnam biang kum ha ki sngi jong u Buaid Sangot Laloo bad u Trait Syiem Chenter.

Ha ki sngi ki rta ba u Mukda Sangot Laloo u synshar ïa ka Raid Nongtluh, ka Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi ka la don la ka kut kaba skhem. Ïa ka kharai la ker siejkor bad da da ka khyrdop kaba skhem, ki kharai palit ki iar bad jylliew. Ka bam ka d h ka pahuh, namar shaphang shatnie bad shatei la ker da ki pynthor baseisoh. Kumta baroh kat kiba sah ha kane ka Nongbah ki shngaiñ bad heh mynsiem.

U Mukda Sangot Laloo u dei u briew uba ïohi jngai. U sngewthuh ba wat lada ka Nongbah ka skhem, pynban dookam ruh shibun ki khlawait ban ïada ïa ka na ki nongshun. Kumjuh ruh ba u dei ban pynbiang ïa ki San Lyngdoh San kum, khnang ban biang ka niam ka rukom kum ha ki sngi ki rta jong u Kñi tymmen jong u, u Buaid Laloo. Kumta haba u ïoh jingtip ba ki kur Manih bad Matong ki poi phetwir

bad shong thait ha Rangleiñ, wah Umta, shisyndon u tohkit bniah ïa ki bad ynda u sngewthuh ba ki long kiba bha, u khot ïa ki ban ïa shong ïa sah lang noh hapoh Nongbah Nongtluh, khyndew Mawdaloi. Ym tang katta, u ai ruh ïa ka nam Daloï oa ki Manih bad ka nam Pator ha ki Matong. Ïa kane yn sa thoh kham bniah ha ki lynnong kiba bud.

Kum u Kongsan ba ha khlieh duh jong ka Raid Nongtluh, u Mukda Sangot Laloo, u Pator Laloo lem bad ka jingïarap lang jong u Daloi Manih, Pator Matong, ki khun ki hajar bad ki shakri shakor, u la lah ban thung bad pynïeng ia ki Mawbynna kiba don ha kjat Nongbah kiba la tip kum 'ki Maw khang,' kumjuh ruh ïa u mawbynna uba don ha khlieh Nongbah uba la tip kum 'u Mawdung kyrneiñ' Une u maw u don ki thliew kyrneiñ ba kum ka thliew lyngkyrneiñ ba ju deng ksiar ki longkmie Hynñiewtrep ba ki shkor jong ki.

Ki Syiem Kuba

Nalor jong kitei ki maw, dang don ruh sa kiwei ki maw kiba ngim ju kham ïobsngew koit ba kin pynsah nam da ki "Maw jatngam ki Laloo". Kitei ki mawbynna ki thiah lypen haneng jong u Mawdungkyrneiñ. Ki dei ki mawbynna ba radbah ïa kiba la ring ban pynpoi haduh khlieh Nongbah da ki kur Laloo Hynrei ha ka sngi ba dei ban pynïeng ia ki, ki paidban ki khlem

wan bad ka ja ka doh kaba ki kur Laloo ki la pynkhreh ban ai bam ai dih ïa uta u paidbah ka la sah noh khlem don ba bam. Kumta ki Laloo ki theh lut ïa kata ka ja ka doh hangta hi khlem da ïa thung bad pynïeng ïa ki. Kum ta haduh kine ki sngi kitei ki maw ki thiah sah lypen bad la tip ïa ki kum 'KI MAWJATNGAM ki Laloo. Baroh kitei ki maw ba la jer kyrteng haneng ki dang don haduh mynta ban sakhi ba dei ka kur Laloo kaba la seng ïa ka Nongbah Nongtluh kaba ar ha 'Khyndew Mawdaloi.

Ka wah Umta ka tuid na k'at lum jong ka Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi bad ka long ka wah kaba bun bha ki dohkha. Kumta kumba la ïohi shakhmat, dang ha ki sngi ki rta ba long nongsynshar u Luta Sangot Laloo, u la shna ka kroh kaba ki khot haduh mynta ka Krohluta, ki shakri jong u Mukda Sangot Laloo ki ju leit khyllie dohkha man la ka step na katei ka jaka bad leit rah sha u Mukda Sangot Laloo. Hynrei ha kawei ka step, ki shakri jong u Mukda Sangot Laloo ki wan thylli bad ki ïathuh ha u, ba la don briew kiba la wan khyllie bad shim ïa ki dohkha.

U Mukda Sangot Laloo u la sngew lyngngoh, namar ym ju don don ki ban nud ban khyllie tuh ïa ki dohkha ba la pynap da ki briew jong u. Kumta u bthah ïa ki ba ha ka step kaba bud, ki dei ban leit dang kham step bad peit syntiat mano ba khyllie tuh ïa ki dohkha ba la pynap.

Kita ki shakri ruh ki leh thik kumba u la bthah ïa ki.

Ha ka step kaba bud, ki shakri jong u Mukda Sangot Laloo ki mih dang dum bad ap syntiat. Ynda la jan shai ki ïohi ba don lai ngut ki briew, uwei u shynrang bad ar ngut ki kynthei kiba mih na khlaw bad leit khyllie tuh ïa ki dohkha ba la pynap Mar kumta ki mih bluit na jaka ba ki rieh bad ki kem ïa ki. Ynda la kem bad tohkit ïa ki, kita ki briew ki ïathuh da ka ktien Assamese ba ki dei ki jait Syiem Kuba kiba la phet wir na Kuba ri dkhar, na ka daw bym biang ka bam ka sa bad ba ïa huri hura ki kam ïing kam sem jong ki. Ha ka jingphetwir ki la wan poi sha katei ka jaka bad namar ba ki thngan kim banse ban shim da kita ki dohkha ban lait na ka jingïap thngan.

U Mukda Sangot Laloo u don bun phew ngut ki shakri shakor dkhar kiba kren Assamese bad u ruh u nang bha ïa ka ktien Assamese. Kumta ia ka jubab jong kita kiba khyl ie tuh ïa ki dohkha la sngewthuh shai khlem don jingeh bad mar mar ki phah khubor sha u Mukda Sangot Laloo ïa kaei kaba la jia.

Tang marsyn ïohsngew ïa kata ka khabor, u Mukda Sangot u hukum ïa u nong wallam khubor ba u dei ban leit bad wallam ïa ki ha khmat jong u. Uta u shakri u leh kumba la bthah, hynrei kita ki jait syiem Kuba kim treh ban wan, namar ki shepting ïoh kan jia kaei kaei ka-

ba sniew. U nongrah khubor u wan biang sha u Mukda Sangot Laloo bad u ïathuh ba kita jait syiem kim treh ban wan. Myrsyn tip ïa kata, u Mukda Sangot Laloo u khot katto katne ngut ki khlawait rangbah bad u Phah tan ïa ki da ka bor. Kumta kita ki jait syiem kim banse ban wan ha khmat u Mukda Sangot Laloo.

U Mukda Sangot lem bad ki Longsan mansan ki peit bad bishar bniah ïa kita ki jait syiem. U shynrang dei uba la tymmen, katba kita ki kynthei pat dei kiba dang samla. Nangta u Mukda Sangot Laloo u kylli pyrthew ïa ki ba'roh lai ngut bad u sngewthuh ba ki khlem thok, hynrei ba ki phetwir shisha na ka daw ki kam jing kam sem bad ba kim ioh bam. Nalor kata, u shynrang u phla ba ka kyrteng jong u ka dei u Buda syiem Kuba bad ki kynthei pat dei ka Eri bad ka Helibon kiba dei ki pyrsa trai jong u. (Katba ioh jingtip ka Eri ka sa leit sah noh hadien sha Marngar)

Ynda la dep tohkit bniah, u Mukda Sangot Laloo uba la ju ïai pyrkhat kumno ban nang pynkhraw ïa ka Raid, u la don jingmut ban ai noh ha ki ïa ka nam syiem, khnang ba kin long ki 'langsiat pap ïa ka Raid baroh kawei, hynrei um kyrkieh, namar u dang artatien ioh ba ki dei ki hongsyntiat lane ioh don ki ban dawa ïa ki bad mih pynban da ka ïarah wait rah stieh bad ïa um snam hapoh ka Raid. Kumta u hukum ïa ki u ong :-

"Ngan shah ba phin sah hapoh Nongbah, hynrei phim bit satia ban mih shabar Nongbah. Lada nga shem ba phi kren ïa ka hok bad phi kohnguh ïa ki hukum jong nga, ngan sa ai ha phi ïa ka nam long syiem ha kane ka Raid kaba ngi la seng."

Kita ki jait Syïem ki mynjur ïa ka jingtyrwa jong u Mukda Sangot Laloo bad la ai jaka san ïa ki ha kawei ka sem blang kaba ki shakri u Mukda Sangot Laloo ki la pynkhuid bha. Nalor kata, u Mukda Sangot Laloo u pynbiang ïa ka ham ka dib, ka kup ka sem kat kaba ki donkam. Hadien kumba ar snem eiei, u Mukda Sangot Laloo u leit da lade sha ri dkhar Kuba (Nowgong) ban wad jingtip bniah shaphang kita ki syiem Kuba kiba u la pynrieh bad u ioh jingtip na u Syiem Kuba ba kan ym don kano kano ka jingma wat lada un thung syiem ïa ki, namar ki long ki briew kiba bha.

Katei ka khubor ka la pynhun irut ïa ka mynsiem u Mukda Sangot Laloo bad tang shu poi sha la ka jong ka Nongbah, u lum ïa ka dorbar ki longsan mansan, ki Laloo, ki Manih, ki Matong bad ki khun ki hajar bad u ïathuh ha ki ïa ka jingshisha shaphang ki Syïem kiba u la pynrieh. Shuh shuh u ïathuh ruh ba u la kular ban ai ha ki ïa ka nam long Syiem. lada ma ki kum ki longsan mansan bad ki khun ki hajar ki ïa beit lang. Nalor kata u 'batai ruh ba ki kumno un pynbiang, khnang ba ka synshar bishar kan laid beit. Ki longsan mansan bad ki

khun ki hajar da kawei ka jingmut ki kubur ïa ka jingbatai ai jingmut jong u Mukda Sangot Laloo, kumta u Mukda Saugot Laloo u phah shaw ïa ki syiem ban wan ha khmat ka dorbar bad ynda ki la poi u bteng ia ka dorbar bad u ong : -

"Kumba nga la kular, mynta ngan ai ïa ka khet ka burom long Syiem man Syiem ha u Buda Syiem Kuba ban long Syiem jong ka Raid Nongtluh. Naduh mynta, me u Buda Syiem Kuba, men pynïaid ïa ki kam ki jam ka synshar khadar, ka jot ka pei, ka bha ka mait. Men khmih ïa kita baroh bad men long kum u 'langsait pap jong ka Raid Nongtluh baroh kawei, hynrei ka bor bad ka iktiar bakhlaiñ tam kan long hi bad nga. Me u Buda me dei ban long ryngkat bad nga ha kano kano ka kam jong kane ka Nongbah ka Raid Men ym lah ban leh eiei ruh khlem ka jingmynjur jong nga, uba long u Kongsan ba ha khlieh duh jong kane ka Nongbah bad ka Raid baroh kawei.

Nalor kata, bteng shuh shuh u Mukda Sangot Laloo "me u Buda Syiem Kuba men ym lah ban leh, lane pynskhem ïa ka iktiar jong uno uno u Longsan ba mih bteng jong kano kano ka kur lane ïa la ka jong ka kur ruh. Hynrei dei ma nga uba don hok ban pynskhem ïa ka iktiar jong me u Buda Syiem Kuba. Dei ma nga uba don hok ban pynspong ïa me bad ïa ki nongmih khmat jong kano kano ka kur. Kane kan ïai neh pateng ia pateng khlem kut khlem wai ha ki pateng jong me bad ki pateng jong ngi ki-

ba long ki nongseng ïa kane ka Nongbah ka Ri ka Raid."

Ynda la dep kren bad batai ia kitei baroh, u Mukda Sangot Laloo u sa pynspong ïa u Buda Syiem Kuba ban long u Syiem jong ka Raid Nongtluh baroh kawei. Hadien kata u sa pynwai noh ïa ka dorbar.

Hadien jong ka dorbar, u Buda bad ki ar ngut ki pyrsa jong u ki leit sha ka ïing jong u Mukda Sangot Laloo ban pynpaw ïa ka jingsngew nguh jong ki ia ki jing en bha jong u bad ki pynpaw ba kin ym lah ban siew kylliang da ka ksiar ne kano kano ka mar ba kordor tam ha ka pyrthei, ka ban ïa ryngkat dor bad ka jingleh bha kaba u la leh ïa ki Kumta ki tyrwa ban shu ïateh kur noh bad khnang ba ka jinglehbha jong u kan neh kan sah pateng la pateng katba ka kur ka jait ka dang neh dang sah.

U Mukda Sangot Laloo um shym kyntait, hynrei u luh u khan ban tip la ka Blei ka hun ne em ban pdiang ïa ka jingtyrwa jong u Buda Syiem Kuba bad u shem ba ka Blei ka hun bad pdiang sngewbha. Kumta u lum u lang ïa la ka kur bad u pynlong ïa ka kñia ka khriam da u Diri ne u Nongkñia ban pynkyntang ba ki Syiem bad ki Laloo ki la iateh kur bad kim bit shuh horkit hordang ban ïa poikba poiman pateng la pateng.

Ha kane ka pateng ba mynta la don iwei ar

kiba ïa poikha hapdeng ki Syiem bad ki Laloo bad la shem ba kim roi kim par, kim don jingsuk ha ïing ha sem ne ki khun ki kti bad ka jingim jong ki ka kut shiteng por Kane baroh ka dei na ka daw ba ki pynkheiñ ïa kaba la buh la tang da u longshwa manshwa,

Ki por ki snem ki ïaid bad u Sangot Laloo, Pator Laloo. u Syiem Raid, u Daloi Manih, u Pator Matong ba ryngkat ki tymmen ki san, ki ïai bteng ïa ka kam kumno ban nang pynheh pynphuh pynphieng ïa ka Raid Nongtluh. Kumta haba la mih ka jingïashun hapdeng u Lyngdoh Shapliang Sha-knor, Tado Rani bad u Dorjang Malai ïa uba la ju tip kum u Lyngdoh Majaw. namar ha kata ka por ki Malai ki dang suh ha u lum Majaw, u Sangot Laloo Pator Laloo u la ïarap ai buit ïa u Dorjang Malai kumno ban jop ïa u Lyngdoh Shapliang Sha knor Tado Rani bad kumta u Dorjong Malai u la iop thiaw ïa u Lyngdoh Shapliang Sha-knor Tado Rani, bad ki khun ki hajar jong u.

Shen badien katei ka jingiop, la jia ba ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki wan ban hiar thma ïa ka Nongbah Nongtluh ha khyndew Mawdaloi. Kumta ka dorbar Raid Nongtluh kam banse ban phah ïa u Syiem Raid ban leit pan jingïarap kylla na u Dorjang Malai, khnang ban ïada ïa ka Nongbah bad la kular ïa u Dorjang Malai ban ai ïa ka khyndew ka shyiap ka niam ka rukom ha ka Nongbah Nongtluh kumta la ai hok ïa u Syiem Raid.

Hadien ha la wai ka thma ka ktien da ka jinglasuk lang hapdeng ki khlawait jong u Syiem Sutnga bad khlawait Nongtluh, ki Malai ki wan sah iang noh ha Nongbah Nongtluh bad kat kum ka kular, u Sangot Laloo u pynspong ïa u Dorjang Malai bad u ai ha u ïa ka nam Daloi, ryngkat ka khyndew ka shyiap ka duwan ka dupat na ka bynta ka niam ka rukom. Ka jingthoh ba kham bniah shaphang ki kur Malai la thoh ha ki lynnong kiba bud.

Da ka jingwan jong ka kur Malai ban sah lang noh ha Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi, ka Raid Nongtluh ka dang don tang Saw Lyngdoh Saw kum, kata ki Laloo, ki Manih, ki Matong bad ki Malai. Kumta dang donkam sa kawei ku kur kbnang ban pynbiang ïa ka San Lyngdoh San kum, kat kumba dei hok naduh ka por ba u Buaid Laloo u la saiñ dur ïa ka Raid ha ki sngi ki rta jong u Trait Syiem Chenter mynba ka Nongbah jong ka Raid ka dang long ha Umlaram Umshachogar.

Hadien ka jingwan jong ka kur Malai, u Kin Manih u poi shongkha ia ka Subai Khomdeit bad u ïalam ïa ka bad ïa ka para jong ka ban sah lang noh ha Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi bad u Sangot Laloo Pator Laloo Jem bad kiwei ki Longsan jong ka Raid ryngkat bad u Syiem Raid ki la ai jaka ïa ki Khomdeit ba kin pyndep ïa ka niam ka rukom. Hadien kata, ki Khomdeit ki la wan sah lang noh ha Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi. Kum-

juh ruh la wan sa ka para khatduh jong ka Subai Khomdeit. Ïa kane ruh u Sangot Laloo Pator Laloo, ki longsan bad u Syiem Raid ki la ai jaka khnang ba kan ïoh ban pyndep la ka niam ka rukom.

Ynda ki Khomdeit ki la shong la sah ha Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi, u Sangot Laloo Pator Laloo, u Daloi Manih, Pator Matong, u Daloi Malai ryngkat u Syiem Raid ki la ai ïa ka nam Maji ha u Larbuh Khomdeit, u khun ka Shabu Khomdeit Ïa kane la leh da ka luh ka khan bad u Sangot Laloo u pynspong kat kum ka niam ïa u Larbuh Khamdeit bad naduh katei ka por ka Nongbah Nongtluh khyndew Mawdaloi, kaba long ka Nongbah kaba ar jong ka Raid Nongtluh ka la biang ki San Lyngdoh San kum kat kumba la suit la shor da ka niam ka rukom mynba la seng ïa ka Raid Kumno ka Kur Khomdeit ka wan noi sha Nongbah Nongtluh, khyndew Mawdaloi ? Ïa kane ngin ïa peit ha kawei pat ki lynnong ba don ha kane ka kot.

Haba ngi kheiñ lang ïa ki kur kiba la ïa don kti lang bad ka kur Laloo mynba ka seng ïa ka Nongbah Nongtluh ha khyndew Mawdaloi, ngi shem ba ki don hynriew kur,kata, ki Laloo, ki Manih, ki matong, ki Syiem Kuba, ki Malai bad ki Khomdeit. Mynta lehse ngi lah ban kylli balei la ong San Lyngdoh San Kum haba don haduh hynriew kur?.

Ki Maw-Khang

Maw-Jatngam ki Laloo

U Maw-Dung-Kyrnein

U Maw-Khynraw

U Maw- Daloi.

U Manjli Tado

U Maw-Khalai (Mawkorkatia)
Pamkuti

U Sosing Khomdeit
& U Borngang Khomdeit

Ka daw ka long ba naduh ki sngi ki rta ba u Buaid Laloo u la hikai ïa ka niam ka rukom ha ki sngi ki rta ba synshar u Trait Syiem Chenter ha ka Nongbah Nongtluh ha Umlaram Umshachngar, ïa u Syiem kim ju kheiñ kum uwei na ki San Lyngdoh San Kum, namar u Syiem u long kum u 'lang-saitpap jong ka Raid bad kane ka jutang ka la neh bad la nang pynskhem shuh shuh ha ki sngi ki rta jong u Mukda Sangot Laloo, mynba u pyn-spong syiem ïa u Buda Syiem Kuba ha ka Nongbah Nongtluh, khyndew Mawdaloi, kaba long ka Nongbah ba ar jong ka Raid Nong-tluh.

Ha shwa jong ka snem 1954, ka Raid Nongtluh ka dang pyndep bun jait ki rukom lehniam Raid, lada jia ka thma, lane ba wan u dusmon u siar, lane ba wan ka pang snem, ki ju knia Ryngku Raid (Ryngkew Raid) ha u Lum knia Ryngku ha syndah lum Rynniai Lyngdoh ha u bnai ïaiong lane u bnai Jym-maang. ki ju kñia. da u masi uba bha ki reng bad ki ju sop ksiar sop rupa ia ki reng jong uta u masi ba ki kñia

Hadien jong ka knia Ryngku Raid, ha u iuh hi u bnai ki ju pynlong ka shad-rong kaba neh lai sngi lynter. Nalor kata, ki ju don ruh ka knia shaw Lukhmi ha ka Nongbah kaba ki ju pynlong san snem shi-sien. Ka jaka ba ki leit shaw Lukhmi ka dei na Mawlong (Nongtluh)

Hangne ngan ym batai bniah shaphang ka niam ka rukom jong ka Raid Nongtlub. Nga ieh ha ka dorbar Raid ba kin leh ïa kaba donkam. Hynrei tang ban kham ïa shai ïa kane ka khanatang, la sngewdei ban ïathuh ba ha ka Shad-rong kaba ki ju pynlong ha Nongbah Nongtlub mynba dang biang ka niam ka rukom, kiba wan shad nyngkong eh ha duwan dei ki Laloo Hynrei nadub ba la pynkhamti ïa ka bor synshar khadar ha ki Syiem, la mih nyngkong noh da ki Syiem, namar la pynbeit kumta ha la ka pali pali kum ka khanatang. Kumta la bub ba ar noh da ka khun Laloo, bud balai ki Manih, bud basaw ki Matong bud sa ki Malai, ki Khomdeit bad kumta ter ter. Hynrei ynda la wai noh ka jingshad, sa shisien pat ka khun khatduh Laloo ka mih biang ban shad ha duwan bad ha kane ka sien kan suit um artad ia ka duwan kum ka dak ba la pynkut pynwai ïa ka niam ka rukom ha ryngkat ka Shad-rong kaba long ruh ka sakhi kumno la seng ïa ka Ri ka Raid.

KUR MANIH bad MATONG

Katkum ka jinglum jingtip jong u Bah Mosmen Manih bad ka jingïapur ia lır jong ki tymmen kı san, la sngew thuh ba ka jaka ne shnong trai jong ki Manih ka dei ka Janthah Rangkhem Laı spah Dieñki. Ka jaka kaba don ha shiliang jong ka wah Kulong, kaba hap mynta ha ka District Nowgong, Assam. Ki Syiem ba synshar ïa katei ka jaka dei ki Syiem ba long nıam Hindu, kıba ju don ka leh nıam kñia briew.

Ka la jıa ha ka por ba synshar u Syiem Juwah Moit jrok, ka leh nıam kñıa briew ka la palat ïa u pud na ka daw ka jingkwah spah palat u Syiem. U Juwah Moitjrok u long u Syiem u bym don jingısynei bad uba runar katta katta. Man la u snem ; ha ki por syntiew kba, u ju pynlong ïa ka kñia mane Blei jong u da kaba kñia khatar ngut ki khynnah ba hapoh khatar snem ka rta ; khnang ban bha u kba jong u. Katei ka jingleh jong u Syiem ka la pynjynjar sat ïa ki khun kı hajar kiba sah hapoh ka Rı ka Raid jong u.

Ka Soil Manih dei ka longkmie kaba stad bad kaba ïohi jngai Man la u snem ka Iohi ia ka jingdub ei ki mynsıem ba lui lui bad ka jıngkthang mynsiem jong ki kmie ki kpa. Ka tip shai ruh ba ka kur Manıh ka la ngat ha kum kata ka apot sepsngi. Kumta ka lum ka lang ïa la ka kur. kı kmie, ki kñi, ki para pyrsa ki khun ki kti bad ka ong Ia u Jarlu Manih uba long u Rangbah kur.

"Kat kane ka apot ngi la shem ngi la ngat, ngi la duh ei la ki khun ki kti, la shai la shisngi ngin ym don khun don kti shuh bad ken duh ka kur ka jait lada ngin dang ïai sah hangne. Kumno ngin leh ?"

U Jarlu Manib u pyrkhat ïa ki kyntien jong ka soil Manih. U sngew thuh ba um lah ban ïa leh da ka thma. Kumta ban lait na kaba duh jait, u ïa kubur bad ka Soil Manih bad ki rai ban ïa phet noh na kata ka jaka. Kumta u Jarlu Manih bad ka Soil Manih lem bad la ki kur ki jait, ki para pyrsa bad ki khun ki kti ki phet noh na Janthah Rangkhem Lai spah Dieiñki. Hadien ba ki ïa ïaid kumba katto katne sngi, ki leit poi ha Kulongpar, harud jong ka wah Kulong Hangne ki shong thait namar kim lah ban klan ïa ka wah ba ka heh, ka ïar bad jylliew palat.

"Kumno ngin klan ïa kane ka wah" ki ïa kylli lang. Ka Soil Manih ka peit bishar ïa ka wah bad ka ïohi ba don kawei ka dieng kaba heh bad jrong bha theiñ. Kumta ka ud ka nam ha kata ka dieng bad ki Ryngkew ki Basa ka ong:-

"Ko ka Diengdor, to pynkam ïa ngi sha shiliang kane ka wah, ba lada pha lah ban pyllait ïa ngi sha shiliang, ngin pynlong ïa pha kum ka Kmie ka Kiaw pateng la pateng" Bad ka nguh ka dem artad ïa ki Ryngkew ki Basa.

Myrsyn dep nguh dep dem, kata ka dieng ka kyllon bad pun jyngkieng na shiliang sha shiliang. Kumta u Jarlu Manih, ka Soil Manih lem bad ki kur Manih baroh ki sa ïaid nalor jong kata ka dieng bad jait sha shiliang wah. Naduh katei ka por, ki Manih kim ju pom beiñ pom thala ïa ka Diengdor.

Ynda la klan ïa ka wah Kulong, ki bteng biang ïa ka jingïaid lynti bun bun sngi, tad haduh ba kin da poi ha u Lum Dulmaji. Une dei u lum bah uba don ha sdad Umiam ba ia kynduh bad ka Umsiang. Hajan u Lum Dulmaji don uwei u lum rit uba ki khot u lum Mawkhla, hapoh ka Raid Lymphuit, Hima Khyrim. Dei halor jong u lum Mawkhla ba u Jarlu Manih, ka Soil Manih lem bad ki kur ki jait Manih ki shong ki sah hadien ka jingphet shnong jong ki na Janthah Rangkhem Lai spah Dieiñki.

Ha Lum Mawkhla ki Manih ki sah bun bun snem ryngkat bad kiwei kiwei ki kur kum ki Sujai, Suphai, Matlai bad Sukrai. Kumta baroh lang ki long san kur. Ha ka por ba ki Manih ki shong ki sah ha lum Mawkhla, la don ka sien ba uwei u 'labah u bam briew man la ka sngi, uwei mynmiet uwei mynstep hynrei uta u Khla u bam briew tang ïa kiba, dei na ka jait Sukra, kat haduh ba ki jan duh jait.

Ki Longkñi jong ka kur Sukra ki lynga pisa balei ka leit jia ha ka kur jong ki kum kata ka jingjia. Kumta ki wad ïa ka daw lyngba ka shoh ka kheiñ, ka luh ka khan bad ki kylli ki tohkit mano ba lah ban ïada ïa ka kur ka jait jong ki. Ka luh ka khan ka pynpaw ba dei tang ka kur Manih kaba lah ban iada ban kdup ïa ki. Kumta ki kyrpad ïa ki Manih bon ïarap lem ia ki.

Da ka mynsiem sngew synei, ki Manih ki lum ki kdup ia ki bad ki kyrpad kyrpon, ki nguh ki dem ha u 'lei kur jong ki uba dei u Ryngkew Dulmaji, khnang ba un pylait im ia ki kur Sakra na uta u 'labah 'lasan bad naduh ba la nguh la dem ki Manih, ki kur Sakra ki sa lait im shisha na ka jingpynïap beiñ jong uta u khla.

Nalor kata, ki kur Manih ki pynseng ka maw ka dieng (maw buh shyieng) ïa ka kur Sakra bad ki pynlong ia ki kum ki kur trai kjat, lane ki kur ba ha syndah eh. Dei naduh katei ka por ba la ïa teh kur hapdeng ki Manih bad ki Sakra bad kim bit shuh ban ïa poikha hapdeng jong ki haduh mynta mynne.

Hadien katei ka jingjia, ki Manih ki phet noh na lum Mawkhla bad ki leit bubai shnong noh ha Lyngkdong Malawoi, ka jaka kaba hap mynta hapoh ka Raid Mathan, Hima Mylliem. Ka Lyngkdong Malawoi dei ka Ri kynti ki Manih bad ha ka por ba ki

dang leh niam, ka Raid Mathan ka hap ban wan ka nongsyngra ryngkat bad u synniang u bynhei bad ai ha ki Manih Haduh mynta ka Lyngkdong Malawoi ka dang dei hi ka khyndew ki Manih.

Ha Lyngkdong Malawoi ki Manih ki sah kumba katto katne snem. Ha ka por ba ki Manih ki sah ha katei ka jaka u Jarlu Manih u ïa ieit lok bad u Suwai Matong uba long u rangbah kur ki Matong. Ha kata ka por ki kur Matong ki dang shong shnong ha khyndew Lamarei, ka jaka kaba ïa kbap pud bad ka Lyngkdong Malawoi, ka jngai tang kumba shi kynta lada iaid da ka kjat na Lyngkdong Malawoi ha Lamarei.

Ka jaka ba ki Matong ki mane Blei ka dei ha krem Talahong, kaba don hajan shnong Lamarei bad hap hapoh ka khyndew Lamarei. Kiba lah ban rung ha ka jaka kñia kaba don hapoh jong katei ka krem dei tang ki nongkñia. Haba ki Nongkñia ki sngew shit palat ha ka por ba ki leh niam hapoh krem Talahong, ki ju hukum da kaba ong, "wan ka pangkha," bad mar kumta hi, kin wah her ki Labadur baradbah ban kaweh lyer. Ban shong kñia bad ïa bam ïa dih ruh ki ju hukum beit, "wan jaka shong," bad ki thlen (lenlum) baradbah kin wan ban long ka jaka shong ïa ki Nongkñia

Ha kawei ka sien ; na kano ma kano ka daw, ki Matong ki la pynïap bad bam doh tuh ia uwei u nong Maryuzong (Umswai). Ynda

haba uta u nong Marynzong um poi ïing shuh, u Lyngdoh u leit wad bad u lap ia kawei ka tymmen ba ka deng sahti da ka snier briew ha ka 'tidub jong ka. Kumta u kylli tohkit ïa ka bad kata ka tymmen ka iathuhhok ba ki la pynïap bad bam doh ïa u.

Marsyn tip ïa ka jingshisha, u Lyngdoh Marynzong (Maïong) u byrngem ban hiar thma ïa ki Matong bad namar ba ka Raid Maryngzong ka long ka Raid kaba khlaiñ bor, u Suwai Matong u leit ban ïatbuh ha u Jarlu Manih Kum u paralok ba shisha, u Jarlu Manih u pyrkhat sngew lem ïa u Suwai Matong bad namar ba ka Raid Marynzong ka ïa khap pud bad ka Lyngkdong Malawoi ba la shu pynïakhlad da ka Umsiang, ym don lad don lynti ban ïa da ïa ki Matong. Kumta ki rai ban ïa phet shnong noh baroh ar kur, u Jarlu Manih bad la ka kynhun na Lyngkdong Malawoi, u Suwai bad la ka kynhun Matong na Lamarei.

Ha katei ka jingïaphet shnong, ki Manih bad ki Matong ki leit poi sha Khyndai Umtong (Khyndai um shyngiar), ka jaka kaba ngi khot mynta ka Raid Nongsohbar. Hangne ki la sah katto katne snem bad ki Manih ki don la ka Khling ka Khamar lane ka jaka mane Blei nguh Blei. Hynrei ba kane ka jaka rub, ki Manih bad ki Matong kim shym sah slem na ka daw ba ki la kum bam doh bakla ïa u shynreh ki trai shnong. Kumta ki Lai phew shynrang Narleiñ ki hiar thma ïa ki bad ki Manih ki Matong ki hap ban Phet shnong biang sha kawei pat ka jaka.

Na Khyndaï Umtong ki Manih bad ki Matong ki leit poi sha Rangleiñ wah Umta, ka jaka ba don harud ka Nongbah Nongtluh, Khyndew Mawdaloi Kane ka dei ka Nongbah ba ar jong ka Raid Nongtluh. Ki Manih bad ki Matong ki shong thait ha Rangleiñ bad la leit lap ïa ki da ki kynthei jait Laloo kiba dang leit ban tam dohkha na ka kroh ba la pynap ha ka wah Umta.

Marsyn ïohi ba don ki briew phylla ha Rangleiñ, kita ki kynthei ki mareh bad leit ïathuh sha u Mukda Sangot Laloo, namar ki sheptieng ïoh ba dei ki riew sniew. Marsyn ïoh khubor, u Mukda Sangot Laloo u lum ïa ki rangbah jong ka shnong ban leit peit ki dei kiei. Ynda la lap ïa ki bad ynda la ïa kren, ki rangbah Manih bad Matong ki ong :-

"Ngim dei ki phuli ki syntiat, ki shohnoh pannoh, ngi dei ki briew kiba wan phet ha ka thma ka ktien" Bad ki sa ïathuh lut ïa ki jingjia ter ter, naduh Janthah Rangkhem Lai spah Dieiñki tad baduh ba ki poi ha Rangleiñ. Nangta ki pynkut ïa ka jingïathuh da kaba ong ba myntá ki kwah ban leit phai noh sha la ka jong ka jaka kaba dei ka hok kynti ka jong ki.

Ynda la ïoh sngew bad tip ïa ka jingshisha, u Mukda Sangot Laloo u sngew synei ïa ki bad u ong ïa ki ba kin ym leit phai shuh sha la ki jong ki jaka, hynrei ba kin ïa shong ïa sah lang noh bad u ha Khyndew Mawdaloi, kaba long ka Nongbah jong ka Raid Nongtluh. Nalor kata,

u ku'ar ruh ban ai ha ki la ka bhah ka bynta, ka ïongsan ka longbeh hapoh ka Raid jong u ba Khyndew Mawdaloi Raid Nongtluh.

Ki Manih bad ki Matong ki pdiang sngewbha ïa ka jingtyrwa jong u Mukda Sangot Laloo, namar kim kwah shuh ban dang ïaid wir na kawei ka jaka sha kawei pat, khamtam ba ka Nongbah Raid Nongtluh ha Khyndew Mawdaloi ka biang ki kharai Palit, ka kut ka khyrdop. Kumta naduh katei ka por, ki Manih bad ki Matong ki ïa shong ïa sah lang noh ha Khyndew Mawdaloi Raid Nongtluh. Hangne hapoh ka Raid Nongtluh, ki Manih bad ki Matong ki ïa roi ïa par ha ka liang ka kur ka jait, ka spah ka bajar.

Kat kum ka kular, u Mukda Sangot Laloo u pynspong bad ai ïa ka nam Daloi ha ki Manih bad ïa ka nam Pator ha ki Matong, kaba long ka nam longsan mansan, ka heh ka haiñ ban ïa don kti lang ha ka synshar ka bishar. Shuh shuh, u ai ruh ka khyndew ka shyiap ba kin long ki trai Ri trai Raid. Kumta ki Manih bad ki Matong ki sa long ki trai Ri trai Raid bad ki longsan mansan ha ka Raid Nongtluh haduh kine ki sngi.

— ★ —

KUR MALAI.

Kat kum ka jing'atbuh jong u Bah Dolin Malai, (u khun jong u Bah Rani Malai) uba long run u nongbikai skul bad uba iai wad kham bniah ïa ka kur Malai, u iathuh ba ki Malai ki wan poi sha thaiñ Bhoi na sha shiliang jong ka wah Kulong. Ka wah Kulong ka dei ka wah Umtrew, hynrei la khot ïa ka da ka wah Kulong ynda ka la poi sha ri thor Assam. Bad ka jaka na kaba ki wan phet dei na ka Hima ba synshar u Syiem Jawa Mai jrok. Ka daw ba ki phet noh na katei ka Hima ka long ba kim ïa hap jingmut bad u Syiem ha ki kam kñia briew jong u.

U Bah Rani Malai, uba long u Daloi tymmen ki Malai pat u ïathuh ki shong ki sah nyngkong ha Nongkang Nongsala, ka jaka kaba hap mynta hapoh Assam. Ka daw ba ki phet noh na Nongkang Nongsala ka dei namar ba jur eh ka jingpang ïap them. Kumta ki Malai ki hap ban phet shnong noh bad ki la dei ban klan ïa ka wah Kulong ha shwa ba kin poi sha Umrang Majaw, ka jaka kaba don mynta hapoh jong ka Raid Nongtluh.

Long katba long, kat kum ka khana pateng jong ki kur Malai lem bad ki Longsan mansan, kaba thikna hi ka long ba ki Malai ki la poi sha Umrang Majaw da kaba ki klan ïa ka wah Kulong bad ki la lah ban klañ

ïa katei ka wah bah da ka jingïarap u ler pathaw (thning pathaw).

Ka kyrteng jong ka longkmie ha ka por ba ki klan ïa ka wah Kulong dei ka Jir bad u tnga jong ka pat dei u Dum. Ha ka por ba ki klan ïa ka wah Kulong, ki darg ïoh tang uwei u khun shynrang uba kyrteng u Dorjang. Dei tad haduh ha ki poi sah ha Umrang Majaw ba ki ïoh sa lai ngut ki khun kynthei. Kaba nyngkong dei ka Skut, kaba ar dei ka Jrang bad kaba khaduh dei ka Mali. Ka jaka ba ki sah ha Umrang Majaw la tip kum u lum Majaw bad dei hangne ba ïa u Dorjang la tip kum u Lyngdoh Majaw.

Ka Skut ka ïoh pang ñianglyngkut. Kumta ki bahaïing ha sem jong ka ki leit pynshong pynsah noh ïa ka ha kper tyrso kaba ki khot 'Kper lai sak lane Kper lai shak'. Kumta ïa ka Skut bad ki khun ki ksiew jong ka la khot noh da ki Malai.

Ngim tip thikna ka Skut ka ïoh katno ngut ki khun shynrang bad khun kynthei, hynrei kiba sah ha ka khana pateng ka long ba ka Skut ka don arngut ki khun shynrang kiba long ki khlawait ba pawnam. Uba nyngkong dei u Daser Malai bad uba ar pat dei u Darjoh Malai. ka Skut kam shym la phet shnong shano shano ruh, ka sah hi ha lum Majaw Nongtluh. Shaphang u Daser Malai bad u

Darjoh Malai ngin sa nang ïa pur. Mynta ngin ïa phai shwa khyndiat sa shaphang ka Jrang, ka para jong Skut.

Ngi la ïohi sha khmat kumno ba ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki la lah ban pynjot thiaw ïa ka Nongbah Nongtluh da ka jingshet shukor jong u Klong Ingjal bad ha ka por ba kita ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki leit phai sha ka hima Sutnga, uwei na ki khlawait jong u Syiem Sutnga u la shim tnga ïa ka Jrang bad u ïalam lang noh ïa ka sha Pnar (Hima Sutnga). Ha ka jingïakren, 'Shanu u lai, Shenu u lai,' la sin ne khot ieit ïa ka da ka Shullai. Kumta ïa ki khun ki ksiew jong ka Jrang la tip bad khot noh ïa ki da ki Shullai.

Hadien ba la pynjot thiaw ïa ka Nongbah Nongtluh ha Umlaram Umshachngar kaba long ka Nongbah ba nyngkong jong ka Raid Nongtluh, ki Laloo bad kiwei ki la seng ïa ka Nongbah ba ar jong ka Raid Nongtluh ha Khyndew Mawdaloi Kumba ngi la ïohi sha khmat, u Sangot Laloo Pator Laloo ki la pynkhmti ha ki jait Syiem Kuba ban long ki Syiem jong ka Raid Nongtluh. Ha kata ka por ka Mali, ka para jong u Dorjang, ka Skut bad ka Jrang ka la samla bha bad ka la ïa poikha bad u Syiem jong ka Raid Nongtluh bad ka la leit sah noh bad la u tnga ha Nongbah Nongtluh Khyndew Mawdaloi, hynrei ngi sniew bok ba ngim lah ban tip thikna ïa ka kyrteng jong u Syiem uba synshar ha kata ka por.

Dei ha ka por ba ka Mali ka long ka Mahadei jong u Syiem Kuba Kaid Nongtluh, ba la mih ka jingïapher jingmut hapdeng ki Lyngdoh Shapliang shaknor Tado Rani bad u Dorjang Lyngdoh Majaw. Kumta ki Lyngdoh Shapliang shaknor Tado Rani kI dawa ban ïaleh da ka thma pyrshah ïa u Dorjang Lyngdoh Majaw. Ka kyrteng jong ki Lyngdoh Shapliang shaknor Tado Rani dei u Wanpliah Tado bad u Phonpliah Tado,

U Dorjang Lyngdoh Majaw. um treh ban ïaleh thma, namar u ong ba um don shipai don swar, hynrei ki Lyngdoh Shapliang shaknor Tado Rani, kim aiu bad ki ong ba lada um don shipai, kin leit ban ïaleh thma bad ki shipai jong u kynum jong u, uba dei u Syiem Kuba Nongtluh, u tnga ka Mali. Ynda u Dorjang Lyngdoh Majaw um sngew lah lait na ka thma, um banse ban leit ïathuh sha u kynum jong u

Marsyn ïoh sngew bad tip ïa kata ka khubor, u Syiem Kuba u phah khot ïa ki Lyngdoh Shapliang shaknor Tado Rani ban ïa wan lang bad u Dorjang Lyngdoh Majaw ha khmat jong u ban ïa pynbeit ia ka kam Kumta ki ïa leit mih lang ha khmat u Syiem Kuba. Ynda ki poi, u Syiem Kuba khlem da kren ei ei, u shu phah set beit ïa ki bad um ai bam ai dih ei ei. Haba ka Mali ka ioh jingtip ïa ka jingleh u Syiem Kuba ïa la u jong u hymen ka sngewthuh shisyndon ïa ka jingkordor jong

ka doh ka snam bad khlem reij, ka ïai leit ai bam tuh ïa u man la ka sngi. Kumta u Dorjang Lyngdoh Majaw u lait im, katba ki Lyngdoh Shapliang Shaknor Tado Rani pat ki shu ïap ei ha ka along jong u Syiem Kuba, namar ba kim ïoh bam ïoh dih.

Ynda la ïap ki Lyngdoh Shapliang Shaknor Tado Ranï, u Dorjang Lyngdoh Majaw u phet tuh mynmiet bad u leit ïathuh ha u Sangot Laloo Pator Laloo bad da ka jingaibuit jong ki, ki sa pom da u 'langiong bad ki sieh ia ka khlieh ha khmut waitlam bad ki risa ki kynhoi, ki da pyrta ba ki la jop ia ki Lyngdoh Shapliang shaknor Tado Rani.

Katei ka jingïarap tuh jong ka Mali ïa u Dorjang Lyngdoh Majaw, ka la pynbitar tyngeh ïa u Syiem Kuba bad u rai ha lade ba un pynïap noh ïa ka. Kumta ha kawei ka sngi u la pynhap khnang ïa ka dabia ksiar jong u hapoh kawei ka pukri ba jylliew kaba don hajan u dieng uba ki khot 'u Jajew dieng' bad u khroh ïa ka Mali ba ka dei tang ma ka hi kaba don hok ban leit shim ïa ka Bad u ialam ïa ki shakri ban rah pyrnon (jingkieng) khnang ba ka Mali kan suk ban hiar sha trai pukri. Phewse ka tang marsyn poi ha trai, u Syiem Kuba u hukum ïa ki shakri ban sei noh ïa ka jingkieng khnang ba ka Mali kan ïap suki.

Ka Mali ka shu sah ha ka lyngngoh ngaïñ, hynrei kum ka riewshlur, kam duh jingkyrmen

satia bad haba ka sngewthuh ba kan ym lah lait na kata ka pukri, ka ia ud la nam ïa ki Ryngkew ki Basa, ïa u Blei Trai Kynrad ban ïarap ïa ka Ka nguh Blei kam ju sepei. Kumta hadien ar taiew ba ka Mali ka la sah hapoh pukri, ki thied jong u Jajew dieng ki la suh thied bad poi haduh trai pukri. Kumta ka Mali ka sa ïoh lad ban kiew lyngba kita ki thied dieng bad ka sa lait ïm.

Ynda la lait na ka pukri, ka Mali wat la ka dei tang ka riew kynthei, ka phet bad leit sah noh sha Byrni ban sdang ïa ka jingim bathymmai. Ha kata ka por: ka ïew Barbhuiñ ka don ha Byrni Ban shu ia tip lang, ïa ka ïew Barbhuiñ ka la rah sha kylleng ki jaka, hynrei khatduh ka poi biang sha Byrni badka sah haduh mynta.

Ka wah Umtrew ka wan tuid sha Byrni. Ha wah Umtrew Byrni, don uwei u mawsiang uba ki khot 'Bara Damlong' Une u mawsiang u don harud wah. Haduh mynta dang don ki Jha (nongkñia) kiba leit kñia ha une u Ryngkew. Ki Nonglyngdoh ki khot ïa u 'Bara Thymblong'. Ha Byrni, ka Mali ka ïoh jingïarap na une u Bara Damlong uba ju bthei. Haba u bthei, baroh ki dohkha kiba don ha thwei ki sied sha .jrong mawsiang bad ka Mali ka khar ïa kita ki dohkha kiba don halor mamsiang bad ka ïoh lad ban kamai bad ïoh spah ïoh phew, Kat kum ka khana pateng ki ong ba une u mawsiang Bara Damlong u ju bthei shisien man la u snem ha u bnai Risaw bad ba u dang ïai bthei haduh kine ki sngi.

Ha Byrni, ka Mali ka kylla riewspah bad lehse dei ha kane ka por ba ïa ka Mali la tip noh kum ka Mali Damlong. Ka Mali ka ïapoikha sa bad u Basan Nongkseh, hynrei ynda la ïa shong ïa sah ryngkat, ka sngewthuh ba kam dei shuh ban sah ha Byrni, namar kam lah han shu pyndem beit tang ha ka mon jong u khlem da ïa sngewthuh jingmut lang. Kumta ka ïa khlad noh bad u bad ka leit sah noh sha Marngar.

Ym lah ban ïoh jingtip kaba thikna la ka Mali ka ïoh ïa i khun kynthei ha Byrni ne ha Marngar, hynrei ia ka jingdon khun jong ka, la pynshisha da ka khanatang. Ka kyrteng jong ka khun ka Mali Damlong dei ka Bril Damlong. Ha Marngar, ka Mali ka shong ka sah ryngkat bad la ka khun, (ka Bril Damlong) hynrei ka Mali kam shym sah duh ha Marngar, ka phet noh sha M-than bad ka ieh tang ïa ka Bril Damlong ban sah ha Marngar, Haduh mynta la tip ïa ka Mali kum ka kmie ne ka Ïawbei jong ka jait Damlong bad ka jait Damlong ka ïoh ïa ka nam Pator, ka nam Longsan mansan ha ka dorbar Raid Marngar. Shuh shuh ka khanapateng ka ïathuh ruh ba ka Mali ka la sah duh ha Mathan bad la tip ïa ka kum ka Mali Damlong. Ha Mathan ruh ka jait Damlong ka ïoh ïa ka nam Pator, kaba dei ka nam Longsan mansan ha ka Raid Math-n.

To ngin ïa phai mynta shaphang u Daser bad u Darjoh. Kumba la-thoh sha- khmat, u Daser Malai bad u Darjoh Malai ki dei

ki samla khlawait Ma'ai. Dei ba ka kane ka por ba u Syiem Sutnga u ïoh khubor ba u Syiem Kuba Raid Nongtluh u la pynïar bima sha ka Raid Syiem Nongthneiñ, Lyngdoh Shapliang, Barokhurïa Rangseiñ bad kumta ter ter Kumta u hukum ïa ki khlawait jong u ban leit hiar thma ïa ka Raid Nongtluh Kumba la ïohi sha khmat, ha kane ka por ka Nongbah jong ka Raid Nongtluh kam dei shuh ha Umlaram Umshachngar, hynrei ha Khyndew Mawdaloi, kaba long ka Nongbah Nongtluh kaba ar.

Haba u Syiem Nongtluh u ïoh jingtip ba ki khlawait jong u Syiem Sutnga ki wan ban hiar thma ïa ka Nongbah Nongtluh, u Syiem Nongtluh kat kum ka jingbthah ka Dorbar Raid u leit ban pan jingïarap na u Dorjang Malai Lyngdoh Majaw, u kñi jong u Daser u Darjoh Malai bad u kular ban ai shiteng ka Nongbah bad baroh ka niam ka rukom katba ïoh ki Syiem, kumta ruh ki Malai kin ïoh, lada ki treh ban wan ïarap lem. Hadien katei ka jingkular, u Dorjang u mynjur bad dei naduh katei ka por ba kiei kiei kiba kongsan katba ïoh ki Syiem, ki Malai ruh ki ïoh. Kum ka nuksa, ha shwa ban mih shad ki Syiem, ki ju siat suloi san sien, Kumjuh ruh ha shwa ban mih shad ki Malai ki dei ban siat suloi san sien. Nangta haba leit bud kurim ne leit kai kiaw kiba na ka jait Syiem, ki ju sah san sngi san miet, Ki Malai ruh ki ïoh ïa ka juh ka hok bad kumta ter ter.

U Daser Malai bad u Darjoh Malai, kat kum ka kular u kñi jong ki u Dorjang, ki ïalam ïa ki khlawait Nongtluh ban ïaleh thma pyrshah ïa ki khlawait jong u Syiem Sutnga bad ki lap ba ki shipai bad ki khlawait jong u Syiem, Sutnga ki la pyndap ïa ka them wah Ummyrsiang, ka jaka ba don ha trai Nongbah Nongtluh hapdeng Umkon bad Mawlong. Lada ianujor ha ka jingbun paid, u Daser, u Darjoh bad ki khlawait jong ki Nongtluh ki la dei ban her krad, hynrei em, u Daser u Darjoh bad ki khlawait Nongtluh ki hiar ban ïaleh bad ha shwa ban ïa leh ban ïa um snam ki ong to ngin da ïa kren.

Ha kata ka jingïakren la lap ba u khlawait ba rangbah duh jong u Syiem Sutnga dei pynban u khun samla jong ka Jrang Shullai bad u Daser bad u Darjoh Malai dei pynban u khun jong ka Skut Malai. Ynda la lap ïa kane ka jingshisha, kim sngewdei shuh ban dang ïaleh thma, namar ki dang ïadei shipara ar kmie trai bad kumta ki pynlong noh da ka jingkhawai ha Nongbah Nongtluh. Ban lait na ka tyrut ka smer ba la ia rah wait rah sum shipara, ki pynlong noh da ka kñia masi.

Ban pynsah jingkynmaw ïa kane ka jingjia, ka rai ban thung da u mawnam u mawbynna bad ki pynlong da ka kheiñ ka shoh, ka luh ka khan, ban tip ha uno ka Blei ka mon ban long u nongïalam nong pynïaid ïa kata ka kam thung Mawbynna. La shim nyngkong na ki Laloo, hynrei kam kup, la shim sa na ki Manih, ki Matong,

ki Syiem, ki Malai, hynrei la shem ba kam 'kup. Ka kup pynban ha uwei uba kyrteng u Kynduit Lamalieh. Hadien kata, ki sa lah ban pynlong ïa ka thung Mawbynna. U maw ba ki pynïeng dei uba heh radbah bad ki khot ïa u 'U Mawdaloi'. Une u maw u dang don bad u dang ïeng haduh mynta ha Nongbah Nongtluh Khyndew Mawdaloi.

Ynda la pynïeng ïa u Mawdaloi, la aiti ai nam noh hapoh ka jingpeit ki Malai Ki Malai ruh ki pynlong Ryngkew ïa u Mawdaloi bad u Diri (nongkñia) uba khatduh uba pyndep lane pynlong ïa ka lehniam ha u Mawdaloi dei u Phar Malai Daloi Majaw.

Kat kum ka kular, u Syiem Nongtluh u ai ïa ka khyndew ka shyiap bad ki Malai ki sa wan sah ha Nongbah Nongtluh Khyndew Mawdaloi ïa u Dorjang Malai Lyngdoh Majaw la ai da ka nam Daloi hapoh ka Raid Nongtluh bad dei naduh katei ka por ba ka duh artad ka nam 'Lyngdoh Majaw'. Kumta u Dorjang Maloi u kylla long u Daloi ba nyngkong eh ha ka Nongbah Raid Nongtluh.

Don ka jingong na ki katto katne ki 'riewtymmen kum ki jong u Manjli Tado (Kbet Umsaw Nongbri) bad kiwei, ba ïa u Mawdeloi (Mawbynna) la thung bad pynïeng da u Kynduit Daloi Syrmi Marpi bad ïa uwei pat u Mawbynna uba don ha Rangseiñ la thung da u Kynthung Daloi Syrmi Marpi. Dei ha ka por ba synshar kitei ki Daloi

ba la oh dur hu ki maw kiba don ha sdad ka wah Umta bad wah Umtyra (Umta toh Umtyr-a) Ñiuma! Long katba long, kam pher, hynrei utei u Mawbynna u don bad dang ieng kynshreng haduh mynta.

U Mawdaloi u jrong kumba 22 phut shiteng ua sla khyndew, u heh kumba 9 phut bad u rben kumba 4 phut shiteng. Haba shim kyllum ïa ka jingheh jong u, u don kumba 20 phut kulai Lehse u dei u Mawbynna uba heh tam (ym dei uba jrong tam) ha ka Ri u Hynniewtrep.

KUR KHOMDEIT

Ka jaka ba ka kur Khomdeit ka shong ka sah nyngkong kat kum ka jingïathuh khana pateng ba la ïathuh da ki tymmen ki san bad ki rangbah kur Khomdeit. ka long ha ki thaiñ kiba tip mynta kum ka District Nowgong, lane ka ri Dkhar. Ym lah ban tip thikna la katno hajar snem ba ki Khomdeit ki sah ha katei ka jaka. Hynrei na kano ma kano re ka dew, ki kur Khomdeit ki phet noh na katei ka jaka bad ki wan kiew noh sha ka jaka ba la tip kum ka Khyndew Laiphew Dingan Khatar Sohpieng. Ka jaka ba don ha ki thaiñ Mikir Umpanai.

Ha Khyndew Laiphew Dingan Khatar Sohpieng, ki Khomdeit ki sah bun bun snem bad ki la ïa roi ïa par patum pereh. Ha kawei ka sien u samla uba na ka Raid Marynzong Umswai u la hap kha ha kawei na ki thei samla Khomdeit bad u la sah katto katne por bad ki kur Khomdeit ha Khynpew Laiphew Dingan Khatar Sohpieng, Hynrei namar ba kam dei ka Raid jong u, uta u samla um sngew juh sngew jem. Kumta u ïalam noh ïa la ka tnga sha ka Raid jong u ha Marynzong Umswai, katba kiwei pat ki kur Khomdeit ki sah hi ha Khyndew Laiphew Dingan Khatar Sohpieng bad ngim lah ïoh jingtip shuh shaphang jong ki.

Ynda kata ka samla Khomdeit bad la u tnga ki poi ha Marynzong, ki shna iing halor uwei u lum bad ki shong ki sah hangta. Hangne ki la

ïoh shibun ki khun ki ksiew bad ki ïa riewspah shikatdei eh. Ynda ki la sah bun phew snem, ki la ïa roi ïa par parum pareh kat haduh ba ki la poi shaduh ka bynriew phew ïing bad baroh bynriew phew ïing ki ïa roi bha ha ka liang ki khun ki kti bad ka spah ka hajar. Haba la roi haduh katne, ki Khomdeit ki don jingthmu ban kam ïa kata jaka. Kumta da ka jingïabeit lang, ki ker baroh sawdong kata ka jaka ba ki shong ki sah da ka kynton bad da ki dieng tylli, bad hapdeng uta u lum ki tei kawei ka ïingbah ïingsan ban jong ka ïingsad ïing niam jong ka kiaw tymmen jong ka kur Khomdeit.

Hapdeng ka suk ka sañ ka pahuh pahai, kumno re kumno, la wan shong kulai ka mynsiem sarong, khamtam ïa ka jingheh jingskhem jong ka ïingsad ïingsunon jong ki, kaba ki ker skhem bha da ka kynton bad ki dieng tylli. Kumta ki kop ïa u Kyllang u Symphut ha ryngkat ka ïa smat ïa spot ; ba lada u lah ban pynjot pynpra ïa kata ka ïingsad ïingsunon jong ki, kin duh ei ïap ei, hynrei lada um lah, kata ka mut ba la jop ma ki ia ka bor jong u.

U Kyllang u la bitar ïa ka jingkoppia jong ki kur Khomdeit Kumta ha ka por shiteng synïa u wan beh kyrthep kynsan swut, hynrei um shym lah ban pynjot pynpra eiei. Sa shisien pat ha ka sien kaba ar u wan beh khyrwait bad pyrshang kynjrait katba lah, hynrei ha kane ka sien rub um shym lah ban pynjot pynpra ïa ka ïingsad ïingsunon jong ki kur Khomdeit.

Khatduh khatwai ha ka sien kaba lai, u Kyllang u sei bor bah bad wan beh khyrwait tyngeh katba don la ka bor. Ha kane ka sien, u kynjrat bad kynting sha suiñ da kaba pynjot pynpra lyngkhot lyngkhai ïa ka ïingsad ïingsunon jong ki. Ym tang katta, u Kyllang u la pynjot pynpra lut ïa ki ïing ki sem ba ki shong ki sah, u da pynpait ïa ki kynton bad iynrat lut ïa ka jingker ba ki la ker baroh sawdong.

Ka jingbitar u Kyllang ïa ki kur Khomdeit kam kut tang kattei, hynrei u la tare ruh wat ïa ki briew da kaba u rah ïa ki bad pynsaphret kylleng ki jaka. Ha kane ka jingkit ne rong briew jong u Kyllang, don na ki Khomdeit kiba shah bret ne hap ha trai kdait bad naduh katei ka por la tip ïa ki kum ki Khomdeit Khukhait. Don pat kiba u bret ne pynhap ha u phlang bad ïa ki pat la tip noh kum ki Khomdeit Melang. Shuh shuh don sa kiwei kiba la shah bret ne hap ha trai ka dieng Siar bad la tip noh ïa ki kum ki Khomdeit Muksiar. Jar la katta, u Kyllang um shym la ktah lut, don hi kiba u pynsah. Na pdeng ki Khomdeit kiba lait na ka jingrong u Kyllang, don kiba leit phai pat sha ri dkhar bad don kiba sah ha katei ka juh ka jaka.

Nalor kitei ki kur Khomdeit ba la kdew haneng, don sa lai ngut shipara ïa kiba u Kyllang u la rong bad leit buh ïa ki ha u lum Murai. U lum uba don ha ka Raid Nongkhap harud ka wah Umsiang. Kine baroh lai ngut shipara ki shong ki sah katto katne por ha katei ka jaka

khlem dón kano kano ka jingwit ne jingeh. Hynrei namar ba ki la ju mlien ban don la ki Ryngkew ki Basa, ki Blei ki Dken, kim sngew dei satia ban sah hangta khlem don la ki Ryngkew ki Basa, ne ki Blei ki Dkhen. Kumta wat la ki ï i long tang para kynthei, ki la ïa pyrkhat lang kumno ban leh.

Khatduh, baroh lai ngut shipara ki rai lang da kawei ka jingmut ban leit pan u Ryngkew u Basa na ka wah Umïam. Kumta ki leit sha ka wah Umiam bad ki ïa pan ïa ka ba kan long noh ka Ryngkew ka Basa jong ki. Ynda ki la ïa pan kumba la ïa beit lang baroh shipara, ka wah Umiam ka jubab ïa ki ka ong." Nga shah ïa phi ba phin pynlong Blei pynlong Dkhen ïa nga bad ngan ïa rap ïa phi ha ki jingeh jingjynjar jong phi, tangba phi dei ban aingum aidein ïa nga da ka mynsiem briew." Kata ban kñia da ki briew.

Ha ka jinglong riew kynthei bad sah kynthei sah khynnah, kim banse ban kohnguh bad ngeit ïa ka jingong jong ka wah Umiam bad ka hynmen rangbah jong ki ka ky la long ka Diri Nongkñia bad ka nongbat ia ka ïingsad ïingniam bad ka lah ban kylla Labasa. Hynrei suki suki hadien, kata ka hynmen ba long Diri Nongkñia kam lah ban ïoh briew man ka por. Kumta ká nguh ka dem bad pan na ka Ryngku ka Basa Umiam ban shu kñia noh da u Pathaw ïong ha ka jaka jong u briew bad ka Ryngku ka Basa Umïám ka shah ïa ka Kumta ka sa kñia noh da u Pathaw ïong. Dei na kata ka daw bа ki

kur Khomdeit kim ju bam ïa u pathaw ïong. Lada jia ba ki kum bam ïa une u jait pathaw, khlem pep un wan mih u Khla ne kin mih prum baroh shirynïeng.

Dei ha katei ka por ba ki la kñia noh da u pathaw ïong ha ka jaka jong u briew ba u Kin Manih uba na ka Raid Nongtluh u wan hap kha ne shim tnga ïa ka hynmen rangbah kaba long ka Diri Nongkñia, kaba kyrteng ke Subai Khomdeit. U Kin Manih u sah lang bad la ka tnga ha lum Murai haduh ban da ïoh katto katne ngut ki khun, hynrei namar um sngewjuh ban sah ha lum Murai, u la ïa lam noh ïa ki sha khyndew Mawdaloi Nongbah Nongtluh.

Shwa ban leit bud ïa la u tnga sha khyndew Mawdaloi Nongbah Nongtluh, ka Subai Khomdeit ka la pynsngew ha la ki jong ki para kumno ki ïa pyrkhat. Ki ruh shisur da ka jingieit ki ong ba kin leit bud lang bad ka. Hangta ka Subai ka kylli pat ïa ki mano ban bat noh ïa ka Ryngkew ka Basa Um am jong ki. Ïa kane ruh ki para ka Subai ki ong ba kan bat hi ma ka kum ka hynmen rangbah.

Ynda la ïa mih na lum Murai bad poi ha u lum Kreit, u lum uba don ka Raid Mathan, ka para khatduh ka ong ba kan sah noh ha lum Kreit, katba ka para ba ar pat ka ong ba kan bud ïa la ka hynmen. Kumta da ka jingïaieit, ka Subai bad ka para ba bud ha ka ki ong ïa ka para khatduh ba kim dei ba kin ïa leh lyndet ha

kino kino ki kam, kum ha ka pang ka ïap ne kiwei kiwei Ka para khatduh ruh ka ong hi kumjuh ba ki dei ban ïa long shitylli. Ynda la dep ka ïa kren ïa khana na baroh arliang, bad da ka jingïabun mynsiem lang, ka Subai bad ka para ba bud ha ka ki sa ïa leit sah noh ha khyndew Mawdaloi.

Ynda haba ka Subai Khomdeit (kaba long ka Diri Nongkhla) bad la ka para ki poi ha Khyndew Mawdaloi, ki la kyrpad ïa ki Longman mansan ban ai jaka ïa ki khnang ba kin lah ban pyndap la ka niam ka rukom. Kumta u Sangot Laloo, Pator Laloo, u Syiem bad ki Longsan mansan ka Raid Nongtluh kiba la im sngi lypa ban pynbeh pynïar ïa ka Ri ka Raid ki la ai jaka bad shah sngewbha ïa ki ba kin shong kin sah bad pyndep la ka niam ka rukom.

Naduh katei ka por ka Subai Khomdeit bad la ka para ki shong ki sah noh ha Khyndew Mawdaloi bad ki la ïa roi parum pareh Hynrei ha kawei ka por na kano ma kano ka daw, ka para jong ka Subai ka ïapher jingmut bad la ka hynmen bad ka la long thik kumba shah pynshad ksuid ramia aïu re, kat haduh ba la dei ban ïernoh (pynkyrpang ne pynïakhlad noh) ïa u mawshyieng mawshruh. U mawshyieng jong ki u don ar kamra. Ka para ka shim da kaba haneng bad-ka Subai pat da kaba hapoh.

Dei katei ka awri awra ha pyeng jong ki ha ka ba ki khlem da lah shuh ban dang ïa sngewthuh jingmut ba la pynïakhlad ïa ki da kaba khot noh

ïa ka para da ka MAÏONG, katba ïa ka .Subai pat ki khot hi ïa ka da ka KHOMDEIT

Halor kitei ki jingjia, u Kin Manih u sngewlem pa'at ïa ka tnga jong u. ka Subai bad u don jingmut ban ring kur noh ïa ka Subai Khomdeit sha ka kur Manih, da kàba u kynthup lang noh ïa ka Subai Khomdeit sha ka kur Manih, da kaba u kynthup lang noh ïa u synniang u bynhei uba ïa dei bad ka kur Manih. Kumta u rah noh ïa ki tiar kñia jong ka kur Khomdeit bad u leit buh ïa ki sha la ïing kur Manih. Kita ki tiar ki long ka tari ot syiar, ka Wait pom blang, bad lai tylli ki Shñiuh kiba long ki Blei Pyrtuh jong ka ïing Khomdeit, khnang ba un lah ban pyndep ïa ka niam hapoh ïing. Ïa kâtei ka jingleh u Kin Manih, ym don mano mano ban ia pyrshah ne ujor, na ka daw ba ka kur Khomdeit kam don Kñi ha kata ka por.

Ka Subai Khomdeit ka la ïoh shibun ngut ki khun ki ksiew ïa kiba ngim lah shuh ban dang ïoh jingtip ïa ka kyrteng jong ki, lait tang ïa u Tam uba long u khun rangbah bad ka Shabu ka para jong u. Ynda ka Shabu ka la ïoh ki khun ki kti bad u Tam bad kiwei ki para shynrang jong u ki la ïap, ki khun ka Shabu ki kwah ban leit shim noh ïa ki tiar kñia jong ka kmierad jong ki kiba dei ki jong ki Khomdeit, namar ki la tip na la ka kmie ba ka kmierad bad u kparad jong ki ki la wan kyrteng ha ki.

Kumta da ka jingmut kaba sngur, ki khun ka Shabu ki leit sha ka ïing ki Mei kha Nia-kha, ki Panah-kha Pasan-kha bad ki pan ïa ki tiar kñia kiba u kparad jong ki u Kin Manih u la rah sha ï ng kur Manih. Phewse ynda ki leit pan kim ïoh shuh ïa ki. Ynda kumta, ki khun ka Shabu ki pyrkhat ba la kumno kumno ruh ki dei ban ïoh noh da ka nam Longsan lane kyrdan Longsan kumba ki la ïoh ïa ka khyndew ka shyiap, ka jaka kñia jaka khriam naduh ka por jong ka kmierad jong ki ka Subai Khomdeit.

Ynda la biang ka pyrkhat pyrdaiñ bha ha la ïing la sem sem, hapoh la ka kur ka jait, ki ki khun ka Shabu ki leit ban ïa kren u Sangot Laloo, u Pator Laloo, u Syiem, u Daloi - Manih, u Pator Matong bad u Daloi Malai. Katei ki Longsan ka Raid ki pynlong da ka shat ka kheiñ, ka luh ka khan da ka pylleng bad ki dak ki shin ki pynpaw ba dei ban ai ha kur Khomdeit da ka nam Maji. Nangta ynda la luh la khan biang, la shem ba dei ban ai ïa ka nam Maji ha u Larbuh, u khun ka Shabu Kumta u Maji ba nyngkong eh na ka kur Khomdeit dei u Larbuh Maji Khomdeit.

Ha katei ka por, don uwei u Ryngkew ba phylla ha ka Raid Nongtluh uba ki khot u Krem. Une u shong ha krem Umtong, ka jaka kaba doh ha trai khyndew Mawdaloi. Une u Ryngkew, u ju kylla ïa lade ha ka dur briew haba u ïa kren ïa khana bad ki briew bad ynda u leit phai noh sha la ka

krem ba u sah, u ju kylla ïa lade ha ka dur jong u thlen (jenlum) ba radbah.

U Krem u ïa ieit paralok bha bad u Larbuh Khomdeit bad u ju mih pyrthei man ka por ban ai jingmut ïa u Larbuh, khamtam ha ba ki khynraw ki ïa shong dorbar ha Mawkhynraw, ka jaka kaba don ha khyndew Mawdaloi. Kumta u Krem u kylla long u Ryngkew ki Khomdeit. La don ka sien ba ka kur Syngkli ba don ha Raid Nongtluh ki kam ïa u Ryngkew ba u dei u jong ki, hynrei ha ka jingïaleh Mokotduma ka kur Khomdeit ka la jop bad ïoh ïa u Krem kum u 'lei kur jong ki.

Ka para khatduh jong ka Subai Khomdeit kaba sah ha lum Kreit ruh ynda ka la ïoh tnga ka bud noh ia u bad ki poi sah harud Umta ha thwei Saipdem. Ïa kane ruh la lap da ki Nongtluh kiba sah ha khyndew Mawdaloi mynba ki leit khwai doh khwai tham. Kumta ki khot noh ïa ka ban wan shong wan sah noh ha khyndew Mawdaloi, hynrei u tnga jong ka um mynjur lymda kin ai ka jaka puta ba un seng ia ka duwan dupat, khnang ban ïoh pyndep ïa ka niam ka rukom. Kumta u Sangot Laloo, u Pastor Laloo, u Syiem bad ki Longsan Mansan ka Raid. Nongtluh ki kular ban ai bad u tnga kata ka para khatduh ka Subai Khomdeit u sa ïalam ïa la ka tnga bad ïa shong ïa sah lang noh ha khyndew Madaloi, hynrei la ki leit sah ha khyndew Mawdaloi, ki dang pynlong Ryngkew hi ïa ka Saipdem.

Ha khyndew Mawdaloi, ki Khomdeit ki don lai ïing

(i) Khomdeit Kmie-ïing
(ii) Khomdeit Sohkhar
(iii) Khomdeit Khongjing

KA PATENG KI SAN KUR BAD KI SYIEM

Ki san kur nadub ba poi ha khyndew Mawdaloi hadub mynta. hgi shem ba ka kur Laloo ki la don palat 12 pateng briew, ka kur Manih ki la don palat 9 pateng briew, ka kur Matong ki la don palat 9 pateng briew, ka kur Malai ka la don palat 7 pateng briew bad ka kur Khomdeit ki la don palat san pateng briew.

Ha kaba nyngkong dei tang ki Laloo ki bat ar Longsan kata Sangot bad Pator. Ki Manih ki bat tang shi longsan kata Daloi. Hadien pat ha ki sngi jong u Nersing Syiem (Syiem Raid ba mynta), la ai sa ka kam Tymmen shnong Kumjub ruh ki Matong kiba bat tang ïa ka kam Pator la ai sa ka kam Lyngskor. Ïa ki Ma'ai kiba ju bat tang ïa ka kam Daloi la ai sa ka kam Sangot bad ïa ki Khomdeit kiba ju bat ïa ka kam Maji la ai sa ka kam Pator.

Ki Longsan Laloo katba lah ban tip kyrteng ki long kumne : -

Sangot 1) Buaid Sangot Laloo. (2) Luta Sangot Laloo (3) Mukda Sangot Laloo. (4, 5, 6, 7, 8 9 10, 11 ter ter ym tip shuh ïa ki kyrteng jong ki). Nangta sa shimti u Kynthih Sangot Laloo, hadien jong u sa shimti sa u Tel Sangot Laloo, uba long u Sangot Laloo ba mynta.

Pator. Ym tip kyrteng shuh tad haduh ba la shimti da u Jon (Zon) Pator Laloo ha ki sngi jong Bormanik Syiem ka Hima Shyllong uba la ïaleh thma ïa ki phareng. Hadien u Jon Pator Laloo ruh ym lah ban tip shuh ïa ki kyrteng jong kiba la shimti ia ka kam Pator Laloo tad haduh ba la shimti da u Lom Pator Laloo bad hadien jong u la shimti da u Drin Pator Laloo, uba long u Pator Laloo uba mynta.

Ki Longsan mansan Manih katba lah ban tip kyrteng haduh mynta ki long kine :-

1) U Jyrlu, 2) U Larmut 3) U Eh. 4) U Ador, (une u don ar sohpet. 5) U Kon. 6) U Saton 7) U Nirot. 8) U Small, u Daloi Manih ba mynta,

Ki Long san Matong katba lah ban tip kyrteng haduh mynta ki long kine :-

1) U Suwai. 2) U Phanram. (Ïa une la ring kongngor da ka kur Syiem kumta u duh noh ka long Pator) 3) U Sahu. 4) U Phanlir. 5) U Sator. 6) U Narein. 7) U Sabot. 8) U Wenton. 9) U Bromsing, u Pator Matong ba mynta.

Ki Longsan Malai katba lah ban tip kyrteng. haduh mynta ki long kine :-

1) U Dorjang. 2) U Daser. 3) u Der 4} Ym tip kyrteng. 5) U Jin 6) U Daser. (ii). 7) U Jir. 8) U Phar. 9) U Rani Daloi Malai ba mynta.

Ki Longsan Khomdeit katba lah ban tip kyrteng haduh mynta ki long kine : -

1) U Larbuh. 2) U Sarkha 3) U Boit. 4) U Zon. 5) U Bizar. 6) U Daniel. 7) U Kinam. 8) U Musai 9) U Eban 10) U Lajro Sing, uba long u Maji Khomdeit ba mynta.

Ki Syiem Kuba katba lah ban tip kyrteng haduh mynta don ar jait ki rukom ïathuh
i) kat kum u Syiem Nersing ki long kine.

1) U Buda. 2) U Buda (uba wan kyrteng). 3) U Diwan 4) U Shak. 5) U Mukda. 6) U Majan. 7) U Junom. 8) U Shynna. 9) U Kubir. 10) U El 11) U Nersing Syiem u Syiem Raid ba mynta,

ii) Kat kum uBah Dolin Malai ki long kumne :.

1) U Buda. 2) U Budha. 3) U Mukda 4) U Ksah. 5) U Diwan. 6) U Junom. 7) U Maian. 8) U Shynna. 9) U El. 10) U Nersing Syiem, Syiem Raid ba mynta.

KI SHNONG KIBA HAP HAPOH KA RAID NONGTLUH KUMBA LONG MYNTA

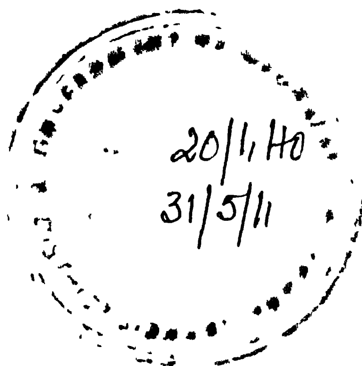
1.	Umdohkha ka don kumba	85	ïing
2.	Umlakhar	60	"
3.	Mawlong	136	"
4.	Umkon	70	"
5.	Sohtat	10	"
6.	Jarmanai	40	"
7.	Umsohkhar	30	"
8.	Diwon	125	"
9.	Lumding	15	"
10.	Umpyrdong	20	"
11.	Kynton Phanram Paham kseh	20	"
12.	Umdem Khasi	50	"
13.	Manipur	25	"
14.	Umden R. C.	60	"
15.	Blei Shiah	20	"
16.	Juwe	25	"
17.	Pahamjri	30	"
18.	Umrang	80	"
19.	Plasha	90	"
20.	Korstep	40	"
21.	Umshoh Khlieng	20	"

Kane ka jingthoh ka long tang ka Mait-*phang na ka bynta ki 'Rangkynsai bad ki 'thei kynsai kiba don jingmut bad im sngi ban wad ban thud, ban tih ban tip ïa ka khanatang kaba ïa dei bad ka Raid Nongtluh.* Mano ba *tip*

ba ka thma Thaiang pyrshah ia ki Nongtluh kam duna ha ka thij kum ka Illiad jong u Homer ha kti bastad bad khraw pyrkhat jong ki Myllung ka Ri u Hynñiewtrep. Lada ngi mon ngi lah.

Katto Shwa

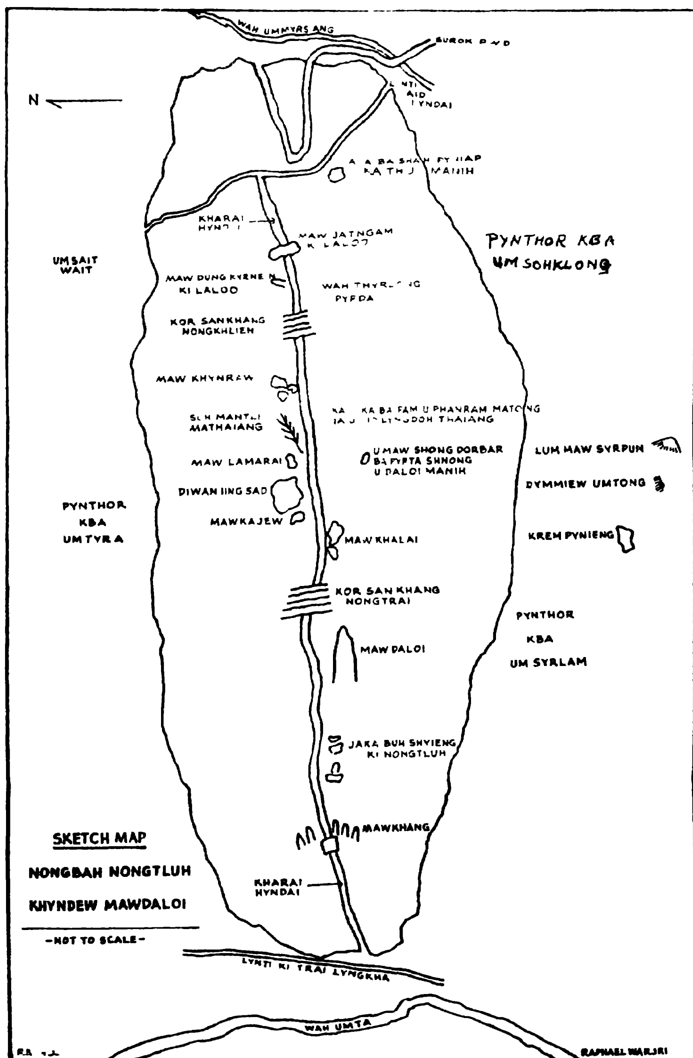

Ki kot da u juh u nongthoh

1. Ka thymmei pyrkhat u Khasi bad —
ki Parom —(1976).
2. Ka Rongbiria u Hynñiewtrep - (1978).
3 Ka Sajer Raid Nonglyngdoh Bk I —
4. Ka Sajer Raid Nonglyngdoh Bk II —
Ka Sajer Raid Nonglyngdoh —
Bk I & II —(1982)
5. Ki Puja Lyngkot —(1982)
6. Shi-har ki Drama (State Award —(1982).
7. Ka Jyrsieh Longbriew. Bk I —
8. Ka Jyrsieh Longbriew. Bk II. —
Ka Jyrsieh Longbriew Bk I & II —(1983).
9 Ka ksaw ka kpong u Hynñiewtrep —
(State Award & Appira Award) —(1984).
10. K Shat jingtip Bk I —(1985).
11. Ki khana Hyndai Bk I —
12. Ki khana Hyndai Bk II —
Ki khana Hyndai Bk I & II —
(Appira Award) - (1985).
13 Sahti - (1986).
14 Nga wad Ia Phi. —(1986).
15. Riteng Mynnar bad kiwei. —(1986).
16 Purilum —(1986).
17. La Ummat ki Jaw (State Award)—(1986).
18 Thoh shun ki Blei —(1986).
19. Ka sur ba maian —(1986).
20. Ka Ling Tin Saw (Lasubon I.) —
21. Sni Jingieit. (Lasubon II.) —

22. Ka Synjat. (Lasubon III) —
23. Ka Ding (Lasubon IV) —
Lasubon (Bk I, II, III, IV). —
(State Award & Apphira Award) —(1987).
24 Knor ksiar. —(1987.
25 Kam Miet Bk I. —
26. Kam Miet Bk II —
Kam Miet Bk I & II —(1988).
27 U Briew ba la phah da u Blei —(1989).
(Translation)
28. Ki dohkha bad kiwei. —(1986).
29. Shat jingtip Bk. II —
30 Shat jingtip Bk III —
Shat jingtip Bk II & III —(1989).
31. Ka Bi Mynkaw & kiwci —(1990).
32. Sirkot Mynder —(1990).
33. Ri-heh —(1991).
34. Ba shem ka longkha —(1991).
35. Lai ki Parom —(1991).
36. Ki Hati Khlaw —(1991).
37. Ki Mrad Khlaw —(1991).
38 U Pantah. (Raid Nongkhrah) —(1992).
39. Ka nguh 'Lei Shyllong & Lehniam —
Iewduh —(1993).
40. Ki Parom Paju —(1994).
41. Ki Parom Hyndai —(1995).
42. Ka Raid Nongtluh bad ki —
5Lyngdoh 5kum. —(1995).

WAH UMMYRSANG
N
UMSAIT WAIT
PYNTHOR KBA UM SOHKLONG
MAW JATNGAM
MAW DUNG KYRNE
KI LALOO
KOR SANKHANG NONGKHLIEH
MAW KHYNRAW
MATHAIANG
U MAW SHONG DORBAR
BA PYPTA SHNONG
U DALOI MANIH
LUM MAW SYRPUN
MAW LAMARAI
DIWAN IING SAD
DYMMIEW UMTONG
PYNTHOR KBA UMTYRA
MAWKAJEW
MAWKHALAI
KREM PYNIENG
KOR SAN KHANG NONGTRAI
PYNTHOR KBA UM SYRLAM
MAW DALOI
JAKA BUH SHYIENG KI NONGTLUH
MAWKHANG
SKETCH MAP
NONGBAH NONGTLUH
KHYNDEW MAWDALOI
KHARAI HYNDAI
-NOT TO SCALE-
LYNTI KI TRAI LYNGKHA
WAH UMTA
RAPHAEL WARJRI

Donbok T Laloo